

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma

Janita Kuningas

Imatralaisten 9. –luokkalaisten käsityksiä peruskoulun sosiaalityöstä

Opinnäytetyö 2013

Tiivistelmä

Janita Kuningas

Imatralaisten 9. -luokkalaisten käsityksiä peruskoulun sosiaalityöstä, 40 sivua, 4 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö 2013

Ohjaajat: sosiaalialan koulutuspäällikkö Helena Wright, Saimaan ammattikorkeakoulu, pedagoginen suunnittelija Marja-Liisa Kurvinen ja koulukuraattori Heidi Pietinen, Imatran kaupunki

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia peruskoulun sosiaalityötä ja koulukuraattoripalveluja Imatran kaupungin kolmessa yläkoulussa. Tavoitteena oli tutkia yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden näkemyksiä siitä, kuinka he kokivat omassa koulussaan tehtävän sosiaalityön ja kuinka he itse kehittäisivät oman koulunsa sosiaalityötä.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, ja se toteutettiin keräämällä tutkimukseen osallistuneilta oppilailta kirjoitelma aiheesta. Kirjoitelmat kerättiin eri kouluissa yhteensä kolmen eri keruukerran aikana. Tämän jälkeen saatu tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Eri koulujen välisiä eroavaisuuksia ei analysoitu tässä opinnäytetyössä.

Oppilaiden tuottama kuvaus oman koulunsa koulukuraattorin näkyvyydestä kouluissa vaihteli. Oppilaat olivat lisäksi kokeneet, että kuraattori oli auttanut tai voisi auttaa heitä erilaisissa kouluun ja henkilökohtaiseen elämään liittyvissä pulmissa. Tieto kuraattorista saattoi olla peräisin omista kokemuksista tai kaverin kokemuksista. Lisäksi oppilailla oli positiivisia ja negatiivisia kokemuksia tai ajatuksia kuraattorista.

Oman koulun sosiaalityön kehittämisen tarpeita pyrittiin saaman esille pyytämällä oppilaita kirjoittamaan kuvaus siitä, mitä he itse tekisivät, jos olisivat ”maailman parhaita” koulukuraattoreita. Oppilaiden kuvauksissa korostuivat aktiivinen, näkyvä toiminta koulussa sekä sellaiset piirteet kuten luotettavuus, rentous ja sosiaalisuus. Toisaalta oppilaat myös antoivat ihannekuraattorille muutamia sellaisia ominaisuuksia.

Lopuksi pohdinnassa tämän opinnäytetyötutkimuksen tuloksia verrattiin aiemman samankaltaisen pro gradu –tutkimuksen tuloksiin. Lisäksi pohdittiin koulun sosiaalityön ja tämän tutkimuksen tutkimustulosten yhteyttä teoreettiseen viitekehykseen, mikä koostui sosiaalityön lainsäädännöstä, eettisyydestä ja asiakkaan asemasta osana sosiaalityötä yleensä sekä koulun sosiaalityötä käsittelevästä kirjallisuudesta. Jatkotutkimusaiheeksi esitettiin vielä empiiristä tutkimusta sellaisen nuoren kokemuksista, joka on tai on ollut koulukuraattorin asiakkaana.

Asiasanat: koulun sosiaalityö, koulukuraattori, koulu, nuoret, kirjoitelma

Abstract

Janita Kuningas

Views of 9th grade students about school social work, 40 pages, 4 appendices

Saimaa University of Applied Sciences, Lappeenranta

Health Care and Social Services, Degree Programme in Social Services

Bachelor`s Thesis 2013

Instructors: Senior Lecturer Helena Wright, SUAS, Pedagogic Planner Marja-Liisa Kurvinen, and School Social Worker Heidi Pietinen, City of Imatra

This thesis report will introduce a study about school social work and school social work services in Imatra. Purpose of the thesis was to learn how 9th grade students experienced school social work and how they would want to develop their school social work. Material for the thesis was collected amongst three upper level comprehensive school classes in the City of Imatra.

The thesis is qualitative study and the material for it was collected in form of essays written by 9th grade students. Essays were collected at the three schools that participated in the study. After collecting the material it was analyzed. The method used was data-oriented content analysis.

Portrayal of current school social work services in Imatra produced by 9th grade students was many-sided. The students experienced that their school social worker had helped or would help them in different issues related to school or the students' personal lives. The students had learnt to know their school social worker because of their own experiences or because of experiences of their friends. The school social workers in Imatra were known well amongst some students and not so well or not at all amongst other students.

Students were asked to write a description of it what they would do if they were "the best school social workers on Earth" as an answer to it how they would develop their school social work. Some of the most common answers dealt with themes like school social worker has to be an active and well-known person at school. Students also gave the "the best social worker" some characteristics like she or he has to be confident, laid-back and social.

In the end of the thesis report, the results of the study will be compared with another study about the theme. Besides that the connection between theoretical framework, which consists of social work related laws, ethics, clientship and school social work, and this study will be discussed. Possible follow-up research for this study is to study empiric experiences of clients of school social workers.

Keywords: school social work, school social worker, school, youth, essay

Sisältö

Liite 1: Oman koulun koulukuraattori.....	4
1 Johdanto	5
2 Oikeudet, lainsäädäntö, eettisyys ja asiakkuus sosiaalityössä	6
2.1 Oikeudet ja lainsäädäntö sosiaalityön perustana.....	6
2.2 Eettisyys ja asiakkaan asema sosiaalityössä	8
3 Oppilashuolto ja sosiaalityö koulussa	11
3.1 Oppilashuolto ja koulun sosiaalityön lakimääräisyys osana oppilashuoltoa	12
3.2 Koulun sosiaalityön määritelmä ja tehtävät.....	13
3.3 Koulun sosiaalityön lyhyt historia ja nykyiset haasteet.....	14
3.4 Koulun sosiaalityön työprosessi.....	15
3.5 Koulun sosiaalityö Imatralla	16
4 Aiemmat tutkimukset.....	17
5 Opinnäytetyön tavoitteet ja tehtävät.....	19
6 Opinnäytetyön toteutus	20
6.1 Tutkimustyyppi ja tiedonantajien valikoituminen	20
6.2 Tiedonkeruumenetelmän valinta.....	20
6.3 Aineiston keruu	21
6.4 Aineiston analysointi	23
7 Tutkimustulokset.....	25
7.1 Kokemukset oman koulun sosiaalityöstä	25
7.2 Oppilaiden käsitys hyvästä koulun sosiaalityöstä	26
8 Eettiset näkökohdat ja luotettavuus	28
8.1 Eettisyys	28
8.2 Luotettavuus	30
9 Pohdinta.....	32
9.1 Tutkimustuloksista ja aiemmista tutkimuksista	32
9.2 Tutkimustuloksista ja teoreettisesta viitekehyksestä.....	34
9.3 Opinnäytetyötutkimuksesta ja tutkimusprosessista.....	37
Lähteet:.....	40

Liite 1: Oman koulun koulukuraattori

Liite 2: ”Maailman paras koulukuraattori”

Liite 3: Saatekirje huoltajille ainekirjoituksesta

Liite 4: Kuvaus koulukuraattorin työstä oppilaille

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia peruskoulun sosiaalityötä ja koulukuraattoripalveluja Imatran kaupungin kolmessa yläkoulussa. Tavoitteena on tutkia yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden näkemyksiä siitä, kuinka he kokevat omassa koulussaan tehtävän sosiaalityön ja kuinka he itse kehittäisivät oman koulunsa sosiaalityötä.

Toive ja idea koulukuraattoripalveluiden oppilaskokemuksen tutkimisesta on lähtöisin Imatran koulujen sosiaalityöstä. Aihe on ajankohtainen Imatran kouluissa tapahtuvan sosiaalityön kannalta, sillä Imatran koulujen sosiaalityön kentillä on tapahtunut hiljattain uudistuksia. Tämän meneillään olleen muutostilanteen totesin itsekin ollessani työharjoittelussa Imatran koulujen sosiaalityössä vuosien 2011 ja 2012 vaihteessa. Aihe on myös lainsäädännöllisesti tärkeä, sillä vuonna 2008 voimaan tulleen lastensuojelulain 9 §:n mukaan kunnan on järjestettävä koulukuraattoripalveluja (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Imatran kaupungin koulukuraattoreilla on lisäksi mahdollisuus hyödyntää tämän tutkimuksen tuloksia työnsä kehittämisessä.

Itse olen opintojeni aikana suuntautunut erityisesti nuorten parissa tehtävään sosiaalialan työhön, joten nuoriin liittyvä opinnäytetyö on myös oman suuntautumiseni huomioiden tärkeä myös minulle itselleni. Opinnäytetyö syventää tietoa kouluissa tehtävästä sosiaalityöstä, sillä opinnäytetyöprosessin aikana jouduin perehtymään laajasti koulun sosiaalityötä käsittelevään kirjallisuuteen ja oppilaan näkökulmaan koulun sosiaalityöstä. Opinnäytetyö tukee siis omaa ammatillisuuttani tuottamalla minulle syvällisempää tietoa nuorten parissa tehtävästä sosiaalityöstä. Opinnäytetyössä toteutettavan tutkimuksen näkökulma korostaa lisäksi sosiaalialan ideaalina toimivaa asiakkaan näkökulmaa. Kyseinen näkökulma harjaannuttaa tutkimaan asioita asiakkaan, tässä oppilaan, kannalta ja on lisäksi siten ammatillista kehittymistäni tukeva.

Opinnäytetyöraportti koostuu ensin teoreettisesta viitekehystä, sen jälkeen raportoidaan itse tutkimus ja sen tulokset, jonka jälkeen läpikäydään tutkimusprosessin ja tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Lopussa on vielä lyhyt

pohdintaosio. Teoreettinen viitekehys koostuu sosiaalityön lainsäädännöstä, eettisyydestä ja asiakkaan asemasta osana sosiaalityötä. Tämän jälkeen teoreettista viitekehystä vielä tarkennetaan pohtimalla tarkemmin oppilashuollon ja koulun sosiaalityön historiaa, lainsäädäntöä sekä käytännön työtä. Osana teoreettista viitekehystä esitellään lisäksi aiempi aiheesta tehty tutkimus. Pohdintaosiossa tämän tutkimuksen tuloksia vielä peilataan mainittuun tutkimukseen ja sen tuloksiin. Lisäksi pohdintaosiossa käydään läpi tutkimustulosten suhdetta muuhun teoreettiseen viitekehukseen. Viimeisenä pohditaan itse opinnäytetyön tekemistä ja sen työprosessia sekä jatkotutkimusaiheita.

Koulukuraattorin koulussa tekemästä koulun sosiaalityöstä käytetään tässä raportissa ilmaisua koulun sosiaalityö tai koulukuraattorin työ ja koulun sosiaalityöntekijästä ilmaisua koulukuraattori tai kuraattori. Tutkimuksen kohderyhmään kuuluvat oppilaat kirjoittivat kirjoitelman osana tutkimusta. Näistä kirjoitelmista käytetään tässä raportissa nimitystä kirjoitelma tai stoori. Teoreettisessa viitekehyksessä sosiaalialan työtä tekevästä henkilöstä käytetään viitekehyksessä käytetystä lähdekirjallisuudesta riippuen ilmaisua sosiaalialan ammattilainen tai sosiaalityöntekijä.

2 Oikeudet, lainsäädäntö, eettisyys ja asiakkuus sosiaalityössä

Tässä luvussa käsitellään sosiaalityön asiakkaan keskeisiä oikeuksia ja lainsäädäntöä sekä asiakkuutta sosiaalityössä ja -huollossa. Luku alkaa asiakkaan oikeuksia käsittelevien keskeisten säännösten ja lakien sekä niiden merkityksen esittelyllä. Tämän jälkeen pohditaan eettisyyttä, asiakkaan asemaa ja niiden keskeisiä piirteitä osana sosiaalityötä. Vaikka kyse on yleensä sosiaalityötä ja sen asiakkuutta määrittelevistä oikeuksista, lainsäädännöstä ja asiakkuudesta, niitä on tässä luvussa pyritty käsittelemään koulun sosiaalityölle ja koulukuraattorin asiakkaina olevien lasten ja nuorten oikeuksille merkityksellisten näkökulmien kannalta.

2.1 Oikeudet ja lainsäädäntö sosiaalityön perustana

Sosiaalihuollossa lainsäädännöllä voidaan muun muassa pyrkiä turvaamaan valtakunnallisesti yhdenmukaiset sosiaalihuollon järjestämispuitteet, määritellä

taloudellisia puitteita sosiaalihuollossa käytettäville resursseille, turvata asiakkaan oikeudet, asettaa tavoitteita tai turvata sosiaalityön laatua (Narikka 2006, 243; Lähteinen 2010, 51–52). Sosiaalityöntekijän kannalta oikeudet, kansainväliset sopimukset sekä lainsäädäntö ovat yksi työkalu ja tuki, jonka avulla sosiaalityöntekijän tulisi pyrkiä edistämään paikallistason sosiaalihuollon yhteisiä päämääriä. Lainsäädännössä on usein pyritty kokoamaan yhteen esimerkiksi hyvät koetellut käytännöt. Lainsäädäntö voidaan tosin kokea myös toimintaa rajoittavaksi tai jäykistäväksi tekijäksi. (Lähteinen 2010, 51–52.) Lakien mukaan kansalaisella voi lisäksi olla oikeus lakisääteisiin palveluihin, jotka jakautuvat objektiivisiin ja subjektiivisiin palveluihin (Saarenpää 2010, 75–100).

Sosiaalityön kannalta olennaisia perusoikeuksia löytyy Suomen perustuslakiin sisältyvistä perusoikeussäännöksistä sekä sellaisista kansainvälisistä perusoikeusasiakirjoista, joihin Suomi on sitoutunut. Perusoikeussäännöksiin sisältyy esimerkiksi taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia takaavia ihmisoikeuksia (Lähteinen 2010.) Sosiaalityön kannalta olennainen oikeus on perustuslain 19 § (Lähteinen 2010; Saarenpää 2010 112–113), jonka mukaan muun muassa julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut. Lisäksi Suomen perustuslain 11.6.1999/731 mukaan julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Edellä mainittujen lakien lisäksi suomalaisessa sosiaalihuollossa merkityksellisiä periaatteita ovat esimerkiksi Kaarlo Tuorin sosiaalihuoltoon liittyvät oikeusperiaatteet (Stakes 2006, 72–73; Lähteinen 2010, 46–47), joista tähän tutkimusraporttiin on poimittu koulun sosiaalityön kannalta merkityksellisinä seuraavat periaatteet

- 1) asiakkaan itsemääräämisoikeus
- 2) asiakkaan integriteetin kunnioittaminen
- 3) asiakkaan omatoimisuuden edistäminen
- 4) osallisuusperiaate
- 5) luottamuksellisuus

Näiden periaatteiden mukaisesti sosiaalityössä ja -huollossa on muun muassa kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta, persoonallisuutta ja yksilöllisyyttä, luottamusta ja osallisuutta palveluihin. (Lähteinen 2010, 46–47.) Saarenpään (2010, 83–100) määritelmä ihmisen ja täten myös sosiaalihuollon asiakkaan itsemääräämisoikeudesta taas lähtee oikeudesta sisäiseen ja ulkoiseen vapauteen, kelpoisuuteen omassa asiassaan, valtaan omassa asiassaan ja oikeuteen saada ajanmukaista tietoa.

Kansainvälisiä suomalaista sosiaalihuoltoa koskettavia sopimuksia ovat muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan sosiaalinen peruskirja, EU:n perusoikeuskirja, Yhdistyneiden kansakuntien taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva sopimus sekä lasten oikeuksia koskeva sopimus. Viimeisenä mainittu sopimus koskettaa lasten parissa tehtävää sosiaalityötä siten, että lapsen etu on laitettava etusijalle päätöksiä tehtäessä ja jokaisella lapsella on oikeus yhtäläiseen osuuteen yhteiskunnan varoista. Periaate on omaksumtu laajasti suomalaisessa lapsipolitiikassa ja käytännön lastensuojelutyössä. (Lähteinen 2010, 47–51.)

Sosiaalihuoltoon liittyvät kansalliset yleislait koskettavat koko sosiaalihuollon kokonaisuutta. Yleislakeja ovat esimerkiksi sosiaalipalveluita ja niiden järjestämisestä koskeva sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710 ja asiakkaan asemaa ja oikeuksia määrittelevä laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. (Lähteinen 2010, 56–63.) Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812 annetun 10 §:n mukaan alaikäistä on kuultava ja hänen mielipiteensä on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla häntä koskevassa asiassa.

Sosiaalihuoltoon liittyvistä erityislaeista mainittakoon esimerkiksi lastensuojelulaki (Lähteinen 2010). Laki on merkityksellinen kouluissa tehtävän sosiaalityön kannalta ja sitä käsitellään myöhemmin luvussa 3.

2.2 Eettisyys ja asiakkaan asema sosiaalityössä

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n ammattieettinen lautakunta määrittelee teoksessaan Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet (2010) sosiaalityöhön sisältyvän monenlaisia pii-

lossa olevia ja näkyviä valtarakenteita. Sosiaalialan ammattilainen on työnsä antamien valtuuksien kautta tekemisissä asiakkaansa kanssa, ja vaikka sosiaalialan ammattilaisen valta olisikin vähäistä, se voi olla asiakkaan kannalta merkityksellistä. Eettinen harkinta on erityisen merkityksellistä tilanteissa, joissa sosiaalialan ammattilaisen roolit auttajana ja kontrolloijana ovat ristiriidassa keskenään. Sosiaalialan ammattilaisen eettisenä lähtökohtana on pitää huolta asiakaidensa oikeuksista ja etujen toteutumisesta. Ristiriitatilanteessa hänen tulee huolehtia erityisesti heikoimmassa asemassa olevien eduista ja kuulluksi tulemisesta (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2010, 12–13) mutta toisaalta huomioida muut ihmiset ja yhteisesti sovitut pelisäännöt (Kananaja 2010, 122). Erilaisten ratkaisujen tekeminen voi olla haastavaa, sillä sosiaalityöntekijän ei välttämättä ole mahdollista tietää, mikä toimintatapa olisi paras. Eettisistä arvoista sosiaalialan keskeiseksi arvoksi voidaan määritellä jokaisen yhtäläinen ihmisarvo sekä lisäksi yhteinen vastuu yhteisön jäsenistä ja itsemääräämisoikeus. (Kananaja 2010, 120–125.)

Eettisiä menettelytapoja voidaan tarkastella lisäksi asiakassuhteen eri tilanteissa. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (2010, 12–25) tarkastelee näitä tilanteita muun muassa asiakkaan osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja asiakassuhteen luottamuksellisuuden näkökulmista, ja nämä näkökulmat menevät osittain päällekkäin jo edellä luvussa 2.1 esitettyjen sosiaalihuollossa merkityksellisten oikeusperiaatteiden ja lakien kanssa.

Itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden näkökulmasta katsoen eettisesti oikeaa toimintaa on kunnioittaa asiakkaan oikeutta ja vastuuta päättää itseään koskevista asioista. Alaikäisen mielipide on otettava edellä kuvatun sosiaalihuollon asiakaslain 10 § mukaisesti huomioon häntä koskevissa asioissa. Lisäksi sosiaalialan ammattilaisen on kunnioitettava asiakassuhteen luottamuksellisuutta ja toimittava salassapitoa koskevien lakien mukaisesti. Hänen on myös kohdeltava asiakkaitaan tietyllä arvokkuudella. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2010, 12–25.)

Asiakkuutta, asiakkaan asemaa ja sen merkitystä voidaan tarkastella sosiaalityössä ja -huollossa eri näkökulmista. Kirsi Juhila (2006) jakaa sosiaalityön asi-

akkuuden ja sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteen neljään erityyppiseen asiakkuuteen ja asiakassuhteeseen.

1) Liittämis- ja kontrollisuhteessa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhde on vertikaalinen, ylhäältä alaspäin määrittyvä, sosiaalityöntekijän asiantuntijuudesta kumpuava. Liittämis- ja kontrollisuhteessa sosiaalityöntekijä määrittää muutoksen tarpeen ja tavoitteena on integroida asiakas yhteiskuntaan, mikä lähtee normaalisuutta korostavista kriteereistä. Näitä normaalisuuden kriteereitä ovat erityisesti yksilön vastuu ja oman elämän hallinta. Työmenetelmät korostavat vastuuttamista ja sosiaalityön tehokkuutta ja vaikuttavuutta sekä lopulta oikeutusta osoitetaan asiakkaiden kanssa tehdyillä sopimuksilla ja suunnitelmilla. (Juhila 2006, 49–101.)

2) Kumppanuussuhdetta määrittelee työntekijän ja asiakkaan tasavertainen asema. Kumpikin osapuoli tuo oman osaamisensa ja asiantuntemuksensa tilanteesta sosiaalityön tilanteeseen. Yhteiskunta on transkulttuurinen, moniarvoinen, eikä asiakkaan oleteta mukautuvan johonkin ihannekansalaisen muottiin. Sosiaalityön menetelminä toimivat marginaalissa syntyvän tiedon hyödyntäminen ja sosiaalityön asiakkaiden äänen, kansalaisyhteiskunnan sekä kansalaisten omien verkostojen ja toiminnan vahvistaminen. (Juhila 2006, 103–151.)

3) Huolenpitosuhteessa sosiaalityöntekijä on huolenpitäjä ja asiakas tilanteessaan tukea ja apua tarvitseva. Yhteiskunnassa painotetaan jokaisen oikeutta hoivaan ja huolenpitoon, eivätkä sosiaalityön asiakkaat ole niitä toisia ihmisiä, jotka ovat muista riippuvaisia, vaan kenen tahansa ihmisen tarve hoivaan ja huolenpitoon voi vaihdella elämän eri vaiheissa. Ihmisillä ja yhteiskunnalla on vastuu toisista ihmisistä. Sosiaalityön työmenetelminä ovat auttaminen, tukeminen ja esimerkiksi palveluohjaus, jotta ihmiset saadaan pidettyä kiinni ihmisarvoisessa elämässä. (Juhila 2006, 151–200.)

4) Vuorovaikutuksessa rakentuvassa suhteessa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan identiteetit eivät ole ennaltamääriteltäviä vaan rakentuvat tilanteittain. Usein nämä identiteetit kuitenkin kehittyvät ongelmanratkaisija - ongelman omaaja – identiteeteiksi, joissa sosiaalityöntekijän identiteetiksi voi tulla tukijan tai kontrolloijan identiteetti ja asiakkaan identiteetiksi uhriuden tai toimijuuden identiteetti.

Tilanteittäisyys antaa mahdollisuuden erilaisten tulkintojen ja ratkaisuvaihtoehtojen pohtimiselle asiakkaan tilanteessa. Lisäksi sosiaalityön asiantuntijuuteen kuuluu käsitys siitä instituutiosta, jossa työtä tehdään, sekä laajemminkin yhteiskunnassa vaikuttavista, sosiaalityöhön liittyvistä diskursseista ja niiden vaikutuksesta työhön. (Juhila 2006, 201–255.)

Juhilan osoittamien neljän yhteistyökategorian lisäksi asiakkuutta sosiaalityössä voidaan määritellä Kananojan (2010, 129–134) asiakas-työntekijäsuhteille antamien elementtien mukaan. Kananojan elementit asiakas-työntekijäsuhteessa ovat sosiaalinen kokemus, työväline muutoksen aikaansaamisessa, luottamus, tuki ja kontrolli ja työntekijöiden vaihtuvuus. Yhteistyö on aina myös sosiaalinen kokemus molemmille suhteen osapuolille, ja se voi toimia asiakasta voimauttavana tai nöyryyttävänä tapahtumana. Lisäksi työntekijän tapa toimia on työväline, jonka tarkoituksena on ennen kaikkea auttaa asiakasta itseään elämänsä ja tilanteensa jäsentämisessä, mutta toisaalta se voi tarkoittaa myös sosiaalityöntekijän tekemiä toimenpiteitä. Luottamus taas on hyvän vuorovaikutuksen edellytys. Joissakin tilanteissa, esimerkiksi lastensuojelussa tai lasten ja nuorten kanssa tehtävässä sosiaalityössä, voi olla kontrollin piirteitä. Tuki ja kontrolli eivät välttämättä ole kuitenkaan toisensa poissulkevia, ja kontrollin avulla voidaan tukea asiakkaan kykyä ottaa vastuuta toiminnastaan. Työntekijän vaihtuvuus on nykyisin yleistä, ja se voi aiheuttaa esteen hyvän ja luottamuksellisen asiakas-suhteen synnylle. (Kananoja 2010, 129–134.)

Hyvän asiakaspalvelun perustana on asiakkaan näkökulmasta lähteminen. Tällöin pohjana ovat asiakkaan itsemääräämisoikeus, yhteinen kieli ja yhteinen suunnittelu. (Pohjola 2010, 45–52.) Asiakkaan subjektiivisuus, kumppanuus ja osallisuus ovat jo pitkään olleet osa sosiaalityöhön liittyvää keskustelua, mutta järjestelmäkeskeisessä palvelujärjestelmässä asiakkaan jäsentäminen subjektina on hankalaa, joskaan ei mahdotonta (Kananoja 2010, 130; Pohjola 2010, 57–60).

3 Oppilashuolto ja sosiaalityö koulussa

Tässä luvussa sosiaalityön yleinen määritelmä tarkennetaan käsittämään koulun sosiaalityötä. Luku alkaa oppilashuollon ja koulun sosiaalityön lakimääräi-

syyden määrittelyllä. Sen jälkeen käsitellään koulun sosiaalityön määritelmää ja tehtäviä. Määritelmää seuraa lyhyt osuus koulun sosiaalityön historiasta ja käytännöistä sekä Imatran kouluissa tehtävästä sosiaalityöstä.

3.1 Oppilashuolto ja koulun sosiaalityön lakimääräisyys osana oppilashuoltoa

Oppilashuollosi voidaan katsoa kaikkien koulussa toimivien aikuisten ja viranomaisten tekemä työ, jolla pyritään takaamaan oppilaille terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö, suojaamaan oppilaiden mielenterveyttä ja ehkäisemään syrjäytymistä. Lisäksi oppilashuollon tavoitteena on edistää yhteisöllisyyttä koulussa. Tavoitteet ja keskeiset periaatteet oppilashuollon järjestämiseksi löytyvät perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 24–25.) Oppilashuollon palvelut voidaan jaotella fyysisiin, psykososiaalisiin ja oppilaanohjauksellisiin palveluihin. Koulun sosiaalityö sijoittuu näistä psykososiaalisiin palveluihin, koulupsykologisen toiminnan ja perheneuvontatyön ohella. (Wallin 2011, 109.)

Oppilashuollon toteuttamista ja peruskoulun sosiaalityötä säätelevät perusopetuslain 31a §, jonka mukaisesti oppilaalla on oikeus maksuttomaan oppilashuoltoon, jonka oppilas tarvitsee osallistuakseen opetukseen. Tällä oppilashuollolla tarkoitetaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuoltoon sisältyy opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto ja oppilashuollosi luokiteltavat palvelut, jotka ovat terveydenhuoltolain (1326/2010) mukainen kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulain (417/2007, 30.12.2010/1352) mukainen koulunkäynnin tukeminen. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628.)

Oppilashuollon toteuttamista ja peruskoulun sosiaalityötä säätelee perusopetuslain lisäksi lastensuojelulain ehkäisevästä lastensuojelusta annettu 9 §, jonka mukaisesti kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita. Näiden palveluiden tarkoituksena on antaa riittävä tuki ja ohjaus esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee myös edistää koulun ja kodin välisen yhteis-

työn kehittämistä. Laissa todetaan lisäksi vielä perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen järjestäjän vastaavan edellä palveluiden järjestämisestä oppilaille. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417).

Koulujen sosiaalityötä ohjaavat lisäksi opetussuunnitelmien perusteet sekä Opetushallituksen ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen suositukset (Wallin 2011, 95).

3.2 Koulun sosiaalityön määritelmä ja tehtävät

Koulun sosiaalityö voidaan siis luvun 3.1 mukaisesti määritellä oppilaan subjektiivisiin oikeuksiin kuuluvaksi palveluksi ja sen tehtävänä on oppilaiden hyvinvoinnin, myönteisen kokonaiskehityksen ja koulunkäynnin tukeminen sekä hyvinvoinnin edistäminen koulu yhteisössä sosiaalityön keinoin. Lisäksi koulun sosiaalityön tavoitteena on yhdessä koulupsykologipalveluiden kanssa ehkäistä oppilaiden sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia. Työ voidaan määritellä kuuluvaksi lapsi- ja nuorisososiaalityön piiriin tai perhesosiaalityön piiriin. Työ voi olla myös yhteisösosiaalityötä, milloin sitä tehdään koko koulu yhteisön parissa. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2010.)

Sipilä-Lähdekorpi määrittelee koulukuraattorin Koulukuraattorit – Skolkuratorer ry:n (2002) mukaan koulun sosiaalityöntekijäksi, jonka asiakkaita ovat oppilaat, oppilasryhmät, huoltajat ja koulu yhteisö. Määritelmään sisältyy kuvaus koulukuraattorin tehtävästä. Tehtäviä ovat kuvauksen mukaan ongelmien ehkäisy oppilaiden psyykkistä ja sosiaalista kehitystä tukemalla, koulu yhteisön psykososiaalisen hyvinvoinnin ja ympäristön kehittäminen, syrjäytymisen ehkäisy ja sen takaaminen, että jokainen oppilas saa suoritettua oppivelvollisuutensa. Määritelmään sisältyvät myös kohdat oppilaiden jatko-ohjaamisesta tukipalveluiden piiriin, koulukuraattorin työstä sisäisten ja ulkoisten moniammatillisten verkostojen kehittäjänä sekä maininta koulun sosiaalityöstä konsultaatio- perhe- ja yksilötyönä. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 28.) Wallin (2011) antaa koulukuraattorille edellisten lisäksi kasvun edistämisen, vanhemmuuden tukemisen ja hyvinvoinnin lisäämisen tehtäviä. Koulun sosiaalityöllä on lisäksi psykososiaalisia, lastensuojellisia ja pedagogisia ulottuvuuksia ja myös erityispedagogiikkaa tarvitaan koulukuraattorin työssä. (Wallin 2011, 82–112.)

3.3 Koulun sosiaalityön lyhyt historia ja nykyiset haasteet

Koulun sosiaalityön esiasteiden voidaan katsoa alkaneen 1920-luvulla. Tällöin luotiin kasvatusneuvolajärjestelmä, jonka yhtenä keskeisenä tehtävänä oli koulunkäyntiin sopeutumattomien tai kykenemättömien lasten kasvatuksen turvaaminen. Ensimmäisiä todellisia koulukuraattorin virkoja perustettiin Helsinkiin ja Kotkaan 1960-luvulla. 1970-luvulla kuraattoritoiminta alkoi laajeta, sillä kasvatusneuvolat eivät pystyneet vastaamaan erilaisiin oppilaiden ongelmiin, ja ensimmäiset kokeilukuraattorit aloittivat toimintansa muutamissa suomalaisissa kaupungeissa. Myös peruskoulu-uudistus ja Oppilashuoltokomitean mietintö 1974 (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 88) raamittivat ja muoivasivat pioneerivaiheessa kehittymässä olevaa koulukuraattorin ammattia. Mietinnössä koulun sosiaalityön lähtökohdaksi otettiin koulun opetus- ja kasvatustyön tukeminen sekä integroituminen muuhun koulun toimintaan. Koulukuraattorin roolina oli toimia sosiaalityön ja -turvan asiantuntijana sekä ennaltaehkäisevän työn aktivoijana ja suorittajana koulussa. (Sipilä-Lähdekorpi 2004.)

1970- ja 1980-luvuilla koulun sosiaalityö alkoi elää oikeutusvaihetta, jolloin etsittiin oikeutusta työn tekemiselle. Tätä oikeutusta työhön koetettiin löytää niin taloudellisista, sisällöllisistä, teoreettisista kuin hallinnollisistakin lähtökohdista käsin. 1990-luvulla siirryttiin lainsäädännön kehittymisen myötä ammatillistumisen kauteen, ja tämän jälkeen koulun sosiaalityöstä onkin saatu mainintoja jo edellä mainittuihin lakeihin: perusopetuslakiin vuonna 1998 ja lastensuojelulakiin vuonna 2007. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 83–106; Gråsten-Salonen & Mehtiö 2010; Wallin 2011, 42–49.)

Nykypäivän koulun sosiaalityö voidaan käsittää uusprofessioksi (Wallin 2011, 50). Wallin (2011) määrittelee uusprofession seuraavasti: *Uusprofessiot ovat asiantuntija-ammatteja, joiden piirteisiin kuuluvat eettinen säännöstö, erityinen koulutus, tieteeseen ja teoreettiseen tietoon pohjautuva asiantuntemus, institutionaalinen organisoituminen sekä alaa ja työtä kuvaava kirjallisuus. Lainsäädännön lisäksi niitä määrittävät koulutus, nimike, harjoittajien määrä, palkkaus, työnkuva ja oikeudet.*

Koulun sosiaalityön kehittyminen uusprofessioksi on tapahtunut vähäisen yhteiskunnallisen tuen turvin, ja koulukuraattorin asema yhteisössä voidaan mieltää edelleen hieman hajanaiseksi. Työn hajanaisuudesta kertovat muun muassa sijoittuminen eri organisaatioihin; toisaalla koulukuraattori voi sijoittua esi-

merkiksi sosiaalitoimen ja toisaalla taas opetustoimen alaisuuteen. Myös koulun sosiaalityötä säätelevä lainsäädäntö on epäselkeä ja koulukuraattorin pätevyysvaatimukset ovat kirjavina. Wallinin (2011) mukaan joissakin paikoissa koulukuraattorilta vaaditaan yliopistotasoisista sosiaalityöntekijän kelpoisuutta, joissakin paikoissa esimerkiksi sosionomi (amk) katsotaan riittäväksi koulutus pohjaksi. Jännitteitä ja ymmärtämättömyyttä saattaa olla myös opettajien ja koulukuraattorien ammattikuntien välillä. (Wallin 2011, 50–64.)

Oppilaiden subjektiivinen oikeus koulukuraattoripalveluihin ei välttämättä toteudu kaikkialla palvelujen jakautuessa epätasa-arvoisesti valtakunnallisella tasolla. Yhdellä kuraattorilla voi olla vastuullaan muutamasta sadasta kahteen tai kolmeen tuhanteen oppilasta, ja koulukuraattorin palvelujen piirissä olevien koulujen määrä voi vaihdella yhdestä jopa pariinkymmeneen. Koulun sosiaalityön resursseja tulisi edelleen lisätä niin ehkäisevän sosiaalityön kuin lapsi- ja asiakaslähtöisen sosiaalityön näkökulmasta katsoen. Myös henkilöstömitoituksesta tulisi säätää samalla tavoin kuin oppilashuollosta vastaavien kouluterveydenhoitajien ja koululääkärien kohdalla on jo tehty. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2010, 300–301.)

Myös postmoderni yhteiskunta asettaa omat haasteensa oppilaiden kanssa tehtävälle työlle. Median negatiiviset vaikutukset, perhe-ongelmat, seksuaalisuuden korostus mainonnassa, maahanmuuttajuus, peli- ja nettiriippuvuus, mielen-tervyydelliset haasteet sekä motivoitumattomuus koulunkäyntiin ovat niitä konkreettisia kehittämishaasteita, joiden kanssa nykypäivän koulukuraattori saattaa joutua tekemisiin. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2010; Sosiaaliportti 2012.)

3.4 Koulun sosiaalityön työprosessi

Yksittäiset oppilaat ohjautuvat koulukuraattorin asiakkaiksi opettajien, vanhempien tai oppilashuoltoryhmän aloitteesta. Toisinaan yhteydenotto voi tulla myös koulun ulkopuoliselta taholta. Asiakasprosessi alkaa oppilaan tilanteen kartoituksella ja tuen tarpeen arvioinnilla, jolloin koulukuraattori kartoittaa oppilaan koulunkäyntiä ja opiskelua, toimintakykyä, vointia ja jaksamista, perhetilannetta, harrastuksia ja sosiaalisia suhteita. Kartoitus tehdään yhdessä oppilaan, perheen ja opettajan kanssa. Lisäksi mukana voi olla muita tarpeellisia tukiverkostoja. Asiakasprosessin aikana seurataan tavoitteiden toteutumista ja tilanteen

muutoksia. Asiakkuus päättyy lopulta tuen tarpeen loppumiseen tai asian siirtämiseen toiselle taholle. Työmenetelmiä ovat esimerkiksi lapsen tai nuoren kuuleminen, toiminnalliset menetelmät, luokka- ja ryhmähavainnoinnit sekä yhteistapaamiset oppilaan ja vanhempien välillä. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2010.)

Yksilötyön lisäksi koulukuraattori osallistuu moniammatilliseen oppilashuolto-ryhmään. Koulukuraattori voi myös osallistua työskentelyyn kokonaisten luokkien kanssa kiusaamistilanteissa tai toteuttaa erilaisia oppitunteja, jotka voivat liittyä esimerkiksi kiusaamiseen, ihmissuhteisiin, päihteiden käyttöön, kaltoinkohdeltuun tai mielenterveyteen. Hän voi myös toimia uusien ideoiden tuojana kouluyhteisöön tai osallistua 7.-luokkalaisten ryhmäyttämiseen. Koulukuraattorin tärkeimpiä yhteistyötahoja ovat lastensuojelu, perheneuvola, lasten- ja nuorisopsykiatria, muu sosiaali- ja terveystoimi, seurakunta, poliisi sekä kolmas sektori. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2010.)

3.5 Koulun sosiaalityö Imatralla

Imatran kaupungin psykososiaalinen oppilashuoltotyö jakautuu laissa määriteltyihin koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluihin. Imatralla on yhteensä 10 peruskoulua (hallinnollisesti yhtenäisten yksiköiden sivutoimipisteet laskettuna erikseen), joista kolmessa toimii yläkoulu. Nämä koulut oli vuonna 2012 jaettu kahden koulupsykologin ja kolmen koulukuraattorin kesken. (Psykososiaalinen oppilashuolto Imatralla.)

Peruskoulun koulukuraattori Imatralla –esitevihko määrittelee koulukuraattoreiden työtehtäviksi Imatralla esimerkiksi oppilaiden tapaamisen ja jututtamisen, oppilashuoltotyöryhmiin osallistumisen, oppilaan ohjauksen eteenpäin, yhteistyöpalaverit, konsultaatiot ja kotikäynnit. Tärkeimmiksi yhteistyökumppaneiksi mainitaan kouluhenkilökunta, lapsen tai nuoren vanhemmat, sosiaalitoimi (perhepalvelut), kouluterveydenhoitajat, koulupsykologit, nuorisotoimi, seurakunta sekä Nuorten työryhmä ja Nuorten asema. Nuorten työryhmä auttaa nuoria mielenterveyteen liittyvissä kysymyksissä ja Nuorten asema auttaa nuoria, joiden päihteidenkäyttö herättää huolta. (Peruskoulun koulukuraattori Imatralla.) Imat-

ran koulun sosiaalityön toimintamalli vastaa siis pitkälti edellä mainittua Gråsten-Salosen ja Mehtiön esittelemää koulun sosiaalityön toimintamallia.

4 Aiemmat tutkimukset

Vuonna 2008 Jyväskylän yliopistolle valmistunut Sanna Puotisen pro gradu ”JOS OLISIN KOULUKURAATTORI...” yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä koulun sosiaalityöstä tutkii oppilaiden käsityksiä koulun sosiaalityöstä. Tutkimus toteutettiin kahdessa eteläpohjalaisessa koulussa yhdeksäsluokkalaisten parissa, ja tutkimukseen osallistui yhteensä neljä 9. luokkaa. Tutkimuksen aikana oppilaat kirjoittivat kirjoitelman siitä, mitä he itse tekisivät jos olisivat oman koulunsa koulukuraattoreita. Aineisto (n=71) kerättiin marras-joulukuussa 2007. (Puotinen 2008.)

Aineiston keruun jälkeen aineisto analysoitiin grounded theory –menetelmällä muodostaen aineiston pohjalta uusi, tutkimukselle ominainen teoria. Tutkimuksen analysointi tapahtui keräämällä grounded theory -menetelmän mukaisesti tekstistä 373 erilaista tekstin kohtaa, havaintoa, joista muodostettiin edelleen 11 erilaista kategoriaa. Nämä kategoriat kuvasivat sitä, mitä ja miten koulukuraattori työskentelee koulussa. 11 kategoriaa tiivistettiin edelleen neljäksi ydinkategoriaksi. (Puotinen 2008.)

Puotisen teoria jakaa koulukuraattorin ominaisuudet siis neljään eri ydinkategoriaan, jotka ovat auttava läsnäolo, ihannekoulukuraattori, aktiivinen toimija koulussa sekä koulukiusaamiseen puuttuminen

1) auttava läsnäolo

Koulukuraattorin tulee olla fyysisesti tavoitettavissa koulusta. Tämä voisi toteutua siten, että kuraattori voisi osallistua esimerkiksi välitunneille tai tavata kaikki koulun oppilaat säännöllisesti yksitellen, jolloin hän tulisi oppilaille tutuksi. Kuraattorin tulee lisäksi laittaa kaikki ammattitaitonsa peliin oppilaiden ongelmia ratkoessaan, ja ongelmien ratkomisen tulee olla oppilaslähtöistä. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat tuntuivat myös hahmottavan sen, millaisissa pulmissa kuraattori voi heitä auttaa. Nämä asiat olivat kotiin, vapaa-aikaan ja kouluun liitty-

viä asioita. Kuraattorin tulee lisäksi kuunnella ja rohkaista oppilaita kertomaan asioistaan sekä nähdä heidän negatiivisen käyttäytymisensä ”taakse” mistä todella on kyse. (Puotinen 2008, 45–47.)

2) ihannekoulukuraattori

Koulukuraattorin tulee olla oppilaslähtöinen, ei kuitenkaan liian aikuinen, tasa-
puolinen työntekijä ja ”kaveri” nuoren ja opettajien välissä. Koulukuraattorin tulee osata kuunnella ja olla helposti lähestyttävä. Negaation kautta ajatellen kuraattori voi kuitenkin edustaa kontrollia ja valtaa, joka näkyi tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden kirjoitelmissa kuraattorin ”saarnaamisena” ja ”pomottamisena” ja valtana määritellä avun tarve ja sopiva asiakas. Kuraattorin tulee lisäksi olla luotettava henkilö, joka ei juoruile, välittää oppilaistaan aidosti ja on riittävän jämäkkä oikeissa tilanteissa. (Puotinen 2008, 47–49.)

3) aktiivinen toimija koulussa

Puotinen (2008) määrittelee, että moniammatillinen yhteistyö on osa kuraattorin työtä, ja hän työskentelee sekä koulun ulkopuolisten tahojen että koulun sisäisten toimijoiden kanssa. Ulkoisia toimijoita olivat Puotisen (2008) tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden kirjoitelmissa sosiaalitoimisto ja poliisi, sisäisiä tahoja taas opettajat, terveydenhoitaja, oppilaanohjaaja ja rehtori. Toisaalta kuraattori toimii myös vanhempien kanssa. Oppilaiden kirjoitelmissa vanhemmille saatettiin ilmoittaa rangaistuksenomaisesti, jos muut keinot eivät enää toimineet. Kuraattori saattoi myös olla yhteydessä vanhempiin kotiongelmien selvittelyn vuoksi tai ilmoittaa vanhemmille oppilaiden asiasta. Esiin nousi myös toive siitä, että vanhempien kanssa tulisi olla enemmän yhteistyötä. Kuraattorin tulee myös olla aktiivinen tiedottaja omasta työstään ja tavata kaikenlaisia oppilaita. (Puotinen 2008, 49–51.)

4) koulukiusaamiseen puuttuminen

Koulukuraattorin tulee puuttua koulukiusaamiseen kaikin mahdollisin keinoin auttaakseen kiusattua. Toisaalta kiusaamisesta kertominen voi olla kiusatulle vaikeaa kaikenlaisten jälkiseuraamusten pelossa, joten koulu yhteisön aikuiset voivat pyrkiä saamaan koulukiusaamista esille erilaisin keinoin. Koulukuraattoril-

la voi esimerkiksi olla palautelaatikko, hän voi kerätä ainekirjoitelmia tai kyselylomakkeita asiasta. Koulussa voi olla myös valvontakameroita. Kiusaajan kanssa keskustellaan kiusaamisen motiiveista, ja hänet pakotetaan tarvittaessa lopettamaan kiusaaminen. Toisaalta pitää myös selvittää, onko kiusaajalla itsellään joitain ongelmia. Kirjoitelmissa ei kuitenkaan esiintynyt mitään yleistä ohjeistoa kiusaamisen lopettamiseksi. (Puotinen 2008, 51–55.)

Tutkimuksensa pohjalta Puotinen (2008) pohtii erityisesti koulukuraattorin mahdollisuutta toimia näkyvänä ennaltaehkäisevän työn tekijänä koulussa, kun koulun sosiaalityön resurssit ovat niukat kuraattorien suurten asiakasmäärien vuoksi. Puotisen (2008) mukaan koulukuraattorille pitäisi määritellä lainsäädännön tasolla suositus oppilasmääristä, sillä läsnä oleminen on koulukuraattorin työn edellytys, eikä koulukuraattori voi olla läsnä muuten kuin sammuttelemassa kiireellisimpiä ”tulipaloja”, jos hänellä on liikaa oppilaita vastuullaan. Läsnäolon vaatimus nousi vahvasti esille myös hänen tutkimustuloksissaan. (Puotinen 2008, 58–60.)

Puotisen (2008) mukaan koulukuraattorilla on myös merkittävä rooli koulu-kiusaamiseen puuttujana ja yhteistyön tekijänä opettajien kanssa kiusaamistapauksissa. Kuraattorin rooli kasvaa erityisesti, jos kiusaaminen on jo muuttunut näkyväksi koulussa. Kaiken kaikkiaan koulukuraattori on asiakaslähtöinen nuorten ihanneaikuisen, joka auttaa heitä nykypäivän epävarmassa maailmassa. (Puotinen 2008, 57–63.) Lisäksi Puotinen (2008) pohtii myös sitä, muistetaanko sosiaalialan kehittämistyössä riittävästi huomioida asiakasnäkökulma. Puotisen itsensä (2008) tutkimus toteutettiin asiakaslähtöisestä näkökulmasta käsin.

5 Opinnäytetyön tavoitteet ja tehtävät

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Imatran kouluissa tehtävää sosiaalityötä oppilaan näkökulmasta. Tarkoituksena oli myös selvittää, millainen hyvä koulukuraattori on oppilaiden mielestä ja kuinka he itse kehittäisivät oman koulunsa sosiaalityötä. Tavoitteena opinnäytetyössä oli lisäksi tiedon lisääminen kyseisestä ilmiöstä.

Tutkimuksessa pyrittiin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisena 9. luokan oppilaat kokevat koulussaan tehtävän sosiaalityön?
2. Miten oppilaat kehittäisivät oman koulunsa sosiaalityötä?

6 Opinnäytetyön toteutus

6.1 Tutkimustyyppi ja tiedonantajien valikoituminen

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, ja se toteutettiin kolmella peruskoulun 9. luokalla. Imatran yhdeksännet luokat jakautuivat vuonna 2012 kolmeen eri peruskouluun. Oppilaita näillä luokilla oli keväällä 2013 keskimäärin 16–24, koulusta riippuen. Yhteensä Imatralla oli kevättalvella 2013 hieman vajaa 300 yhdeksäsluokkalaista oppilasta. (Suikkanen 2013.) Edellä mainittuihin luokkakokoihin pohjautuen tutkimuksen tiedonantajien määräksi (n) tuli lopulta 52 oppilasta, joista tyttöjä 24, poikia 23 ja itsensä sekä tytöksi että pojaksi ilmoittaneita tai sukupuolensa ilmoittamatta jättäneitä 5.

Teoksessaan Johdatus laadulliseen tutkimukseen Eskola ja Suoranta (1998, 62) määrittelevät, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta tai merkitystä tutkimuksen onnistumisen kannalta, eikä mitään mekaanista sääntöä aineiston koon määrittämiseksi ole. Nämä tutkimusaineiston kokoon ja valintaan vaikuttavat seikat vaikuttivat myös tämän tutkimuksen tiedonantajien määrään ja valintaan, sillä tiedonantajien määrä oli tutkimuksessa sidoksissa lopullisen aineiston määrään. Tässä tutkimuksessa tutkimukseen osallistuneet luokat ja heidän tuottamansa tutkimusaineisto poimittiin edellä mainituista kolmesta eri yläkoulusta Imatralla yhdessä koulujen oppilaanohjaajien kanssa niin, että jokaisesta koulusta tutkimukseen osallistui yksi normaaliluokka, jolloin saatiin lähinnä koko Imatran kouluverkostoa hyvin kuvaava tiedonantajien otanta. Tutkimukseen osallistuneet luokat valikoituivat muutoin sattumanvaraisesti, lähinnä aikatauluperustein.

6.2 Tiedonkeruumenetelmän valinta

Tutkimuksen toteuttaminen kvalitatiivisena tutkimuksena ja kirjoitelmana vaikutti tiedonkeruumenetelmää valittaessa mielekkäältä. Perusteena oli halu valita samankaltaisen tiedonkeruumenetelmä Puotisen (2008) kanssa, sillä tutkimus-

tuloksia vertaillaan pohdinnassa (luku 9) Puotisen (2008) pro gradussa esiteltyihin tutkimustuloksiin, jotka on niin ikään hankittu kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin ja kirjoitelmaa menetelmänä käyttäen.

Toinen peruste kirjoitelman käyttöön oli se, että tarkoitukseni oli saada mahdollisimman laaja tutkimusaineisto hyödyntämällä useiden oppilaiden tuottamia kirjoitelmia, mutta samalla halusin saada myös kaikkien tutkimukseen osallistuvien oppilaiden omia ajatuksia mahdollisimman rikkaasti ja omasanaisesti kuuluviin, ilman tutkimustilanteessa tapahtuvaa tutkijan tulkintaa. Oppilaiden kokemuksista kertovan kirjoitelman voisi tässä rinnastaa elämänkerran kirjoittamiseen, sillä elämänkerran kirjoittaminen antaa Eskolan ja Suorannan (1998, 123–124) mukaan välitöntä kokemustietoa kirjoittajan kokemasta asiasta, ilman tutkijan esimerkiksi haastattelutilanteessa tekemiä tulkintoja. Kirjoittaessaan ihminen on lisäksi itse yksin omien ajatustensa ja motivaationsa äärellä (Eskola & Suoranta 1998, 124), minkä voisi olettaa lisäävän oppilaiden omien ajatusten esiin tulemistä tutkimusaineistossa.

Edellä mainittujen lisäksi kirjoittajan ikä ja kirjalliset kyvyt tullee huomioida kirjoitelmaa aineistonkeruumenetelmänä käytettäessä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 84). Kirjoitelman käytön mahdollisti kolmanneksi vielä se seikka, että yhdeksäsluokkalaisten oletetaan jo harjoittelevan varsin monipuolista tekstin tuottoa (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 53). Oli siis oletettavaa, että yhdeksäsluokkalaisten pystyisivät kirjoittamaan minulle monipuolisesti kokemuksistaan.

6.3 Aineiston keruu

Aineiston keruuta pohjusti oppilaiden huoltajien informointi. Huoltajia informoitiin tutkimuksesta joko paperikirjeellä, koulun sähköistä viestikanavaa Wilmaa käyttäen tai näiden yhdistelmällä. Informointi tapahtui koulusta riippuen noin kahdesta viikosta muutamaan päivään ennen aineiston keruuta. Yhden tiedonantajaryhmään kuuluvan oppilaan huoltajat eivät halunneet oppilaan osallistuvan kirjoitelman kirjoittamiseen, muutoin kaikki tiedonantajiksi valikoituneet oppilaat kirjoittivat kirjoitelman.

Aineisto kerättiin kahdessa tutkimukseen osallistuvassa koulussa oppilaanohjauksen tunneilla yhteistyössä kyseisten koulujen oppilaanohjaajien kanssa. Kolmannessa koulussa aineisto kerättiin äidinkielen oppitunnilla. Olin itse läsnä kaikissa kouluissa ohjeistamassa oppilaita ja vastaamassa tarvittaessa oppilaiden kysymyksiin koko kirjoitelman tekemisen ajan. Oppilaanohjaajien läsnäolo tutkimustilanteessa vaihteli kouluista riippuen. Koulussa, jossa aineisto kerättiin äidinkielen oppitunnilla, paikalla oli myös äidinkielen opettaja. Yhtä koulua lukuun ottamatta kaikissa kouluissa oppilaat saivat kirjoitelmansa valmiiksi reilusti alle oppitunnin mittaisessa ajassa. Yhdessä koulussa siirryin kahden enemmän aikaa vaatineen oppilaan kanssa toiseen tilaan muiden jatkaessa oppituntia kirjoitelman kirjoittamisen jälkeen. Maksimiaika kirjoitelman laatimiseen oli kaikille kuitenkin yksi oppitunti, jonka kesto oli koulusta riippuen noin 45 minuuttia. Ensimmäisessä koulussa vierailuni jälkeen sovimme muissa kouluissa, että kirjoitelmaa oli kirjoitettava vähintään 15 minuuttia.

Tutkimuskysymyksiin lähdettiin hakemaan vastausta esittämällä oppilaille seuraavat tehtävänannot, joihin oppilaita pyydettiin vastaamaan kirjoitelmassaan:

1. Kirjoita lyhyt vapaamuotoinen kertomus siitä, millaisissa tilanteissa koulusi koulukuraattori on sinua auttanut tai millaisissa tilanteissa hän voisi sinua auttaa? Miten koulusi koulukuraattori näkyy koulussasi?
2. Jos saisit itse olla maailman paras koulukuraattori, millainen koulukuraattori olisit ja miten auttaisit oppilaitasi?

Kirjoitelman laatimisen aluksi esittelin itseni sekä kirjoitin edellä mainitut oppilaille esitettävät tehtävänannot luokkahuoneen taululle. Oppilaat saivat lisäksi kuvauksen koulukuraattorin työstä paperilla (liite 4) selventämään koulukuraattorin työnkuvaa, mikäli jollakin oppilaalla ei ollut omakohtaista kokemusta koulukuraattorista. Ennen kirjoitelman aloittamista pyrin lisäksi selvittämään oppilailleen, ettei tutkimusraportissa paljasteta mitään tarkkoja yksityiskohtia kenenkään tuottamista kuvauksista eivätkä kirjoitelmat päädy kenenkään muun kuin minun käyttöön ja ne tuhoetaan tutkimuksen päätyttyä. Oppilaita muistutettiin siitä, että he saavat kirjoittaa juuri sen verran kuin itsestä tuntuu hyvältä, erityisesti jos jo-

ku muisti minut aiemmasta työharjoittelujaksostani koulussaan ja tunsu sen vuoksi kirjoittamisen hankalaksi.

Ohjeistin oppilaita merkitsemään kirjoitelmaansa sukupuolen (P tai T) sekä jättämään nimen ja muut tunnistetiedot pois. Pyrin lisäksi motivoimaan oppilaita korostamalla heidän kokemuksensa tärkeyttä, sillä koulukuraattorit voisivat itse käyttää tutkimuksen tuloksia työnsä apuna työskennellessään nuorten parissa. Motivoinnin apuna saatoin myös käyttää tietoa aiemmasta pro gradu -tutkimuksesta ja pientä, hyväntahtoista ”myös me osataan täällä Imatralla”-henkeä. Korostin, että kyseessä ei ole äidinkielen ainekirjoitelma eikä tutkimuksen tarkoituksena ole arvioida osallistujien äidinkielellisiä taitoja. Kaiken kaikkiaan sanan ainekirjoitelma tai aine käyttöä pyrin välttämään tutkimustilanteessa. Perusteena tähän ratkaisuun päätymiselle oli Imatran koulukuraattoreiden esittämä epäily siitä, että kyseisten sanojen käyttö voisi saada kirjoitelman kuulostamaan äidinkielen kirjoitelmalta ja täten vähentää joidenkin vähemmän motivoituneiden oppilaiden motivaatiota. Lopulta päädyin esittämään kirjoitelman oppilaille muodossa Tosi stoori koulukuraattorista, jonka oletin olevan mahdollisesti motivoivampi ja erilainen ilmaisu perinteisen ainekirjoitelma-sanan sijaan. Yhtä lukuun ottamatta kaikkien stoorien pituus jäi alle yhden A4-paperiarkin käsin kirjoitettuna. Osa oppilaista oli unohtanut vastata toiseen tutkimuskysymykseen.

6.4 Aineiston analysointi

Vaikka tämän opinnäytetyön tutkimustuloksia verrataankin pohdinnassa (luku 9) Sanna Puotisen vuonna 2008 toteuttamaan ”Jos olisin koulukuraattori...” Yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä koulun sosiaalityöstä pro graduun, ei tutkimuksen tai tulosten ole tarkoitus nojata Puotisen tuottamiin teorioihin tai muihunkaan teoriaan tiukan teoriasidonnaisesti. Tästä syystä lähestymistavaksi valikoitui aineistolähtöinen analyysi, jonka tarkoituksena on Tuomen ja Sarajärven 2009, 95–96 mukaan tuottaa tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus, kuvaamaan tässä tapauksessa Imatran tilannetta. Lisäksi analyysitapaa valitessani oma kokemukseni oli, että aineistolähtöinen sisällönanalyysi on minulle henkilökohtaisesti helpommin ymmärrettävä lähestymistapa kuin esimerkiksi Saaränen-Kauppinen ja Puusniekan (2006a) esittelemä ja Puotisen (2008) itsensä käyttämä aineistolähtöinen grounded theory.

Aineistolähtöinen analyysi on menetelmä, jonka avulla analysoitavasta aineistosta pyritään muodostamaan oma teoreettinen kokonaisuutensa. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi taas on aineistolähtöinen analyysimenetelmä, joka voidaan toteuttaa esimerkiksi pelkistämällä aineistosta saatavia käsitteitä luokiksi ja ryhmittelemällä näitä luokkia jälleen yläluokiksi. Lopulta pelkistämisen ja riittävän luokittelun seurauksena luodaan aineistolähtöisen analyysin edellyttämä uusi teoria tutkittavasta aineistosta. Käytännössä aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja luokkien muodostamisen vaiheet ovat seuraavat: 1) redusointi eli pelkistäminen, 2) klusterointi eli ryhmittely alaluokkiin ja 3) abstrahointi eli ryhmittely yläluokkiin. Lisäksi voidaan vielä luoda yläluokista koostuvat pääluokat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95, 101, 108–113.)

Analysoidessani omaa tutkimusaineistoani analyysiyksikkönä oli saman ajatuksen sisältävä lause (ks. liitteet 1 ja 2, kohta ”pelkistetyt ilmaukset”). Koodasin saman ajatuksen sisältävät ilmaukset erivärisillä tai -muotoisilla koodeilla, jonka jälkeen keräsin ajatukset ja niistä juontuvat luokittelut erilliselle paperille. Värikoodien ja erillisen konseptin käyttö on yksi tapa analysoida aineistoa aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109).

Eri koulujen välisiä eroavaisuuksia ei tuoda esille tutkimustuloksissa tai niiden analyysissä, sillä tarkoituksena ei ole kohdistaa eroavaisuuksia eri kouluihin ja tätä kautta mahdollisesti kuraattorien niissä tekemään työhön. Anonymiteetin säilyttämiseksi ja oppilaille annetun lupauksen myötä myöskään erittäin yksityiskohtaisia, paljastavia lainauksia oppilaiden kirjoittamista kokemuksista ei raportoida tässä tutkimusraportissa.

Omassa koulussa tehtävä sosiaalityö (liite1) oli oppilaiden kirjoitelmien perusteella jaettavissa kolmeen erilaiseen pääluokkaan. Nämä kolme luokkaa ovat a) koulukuraattorin näkyvyys ja läsnäolo, b) koulukuraattorin työ koulussa ja c) tunteet, kokemukset sekä ajatukset koulukuraattorista. *Ihannekoulukuraattorin* (liite 2) määritelmä oli jaettavissa kolmeen erilaiseen pääluokkaan. Nämä kolme luokkaa ovat a) taitava toimija, b) pirteä persoona ja c) sekalaiset. Tutkimustuloksissa esitellään aluksi oppilaiden tuottamat vastaukset tutkimuskysymykseen 1, eli heidän kokemuksensa oman koulun sosiaalityöstä. Toisena esitellään oppilaiden tuottamat vastaukset tutkimuskysymykseen 2, eli heidän käsityksensä

siitä, millainen on hyvä koulukuraattori. Molempien tutkimuskysymysten osalta tutkimustulokset raportoidaan tutkimusanalyysin tuottamien pääluokkien mukaisesti (ks. liitteet 1 ja 2, kohta ”pääluokat”).

7 Tutkimustulokset

7.1 Kokemukset oman koulun sosiaalityöstä

Koulukuraattorin näkyvyys ja läsnäolo

Tutkimustulosten perusteella monet Imatran koulujen oppilaat vaikuttivat kokevan, että koulukuraattorin työ voi tapahtua jossakin muualla kuin näkyvästi koulujen käytävillä. Kaikilla ei välttämättä ollut tutkimushetkellä erityisen tarkkaa tietoa oman koulunsa koulukuraattorista tai esimerkiksi tämän ulkonäöstä. Koulukuraattoria ei välttämättä myöskään tavoitettu silloin, kun hän oli ilmoittanut olevansa paikalla. Joidenkin mielestä olisi hyvä, jos kuraattorin tuntisi paremmin ja myös kuraattori tuntisi oppilaat paremmin.

Toisaalta monet oppilaat olivat tutustuneet koulukuraattoriin seitsemännellä luokalla koulukuraattorin aloitteesta, kuraattorin pyytäessä oppilaita tutustumiskäynnille. Ainakin tämän perusteella näillä oppilailla oli tieto kuraattorin olemassaolosta, mikäli tarvetta henkilökohtaiseen työskentelyyn kuraattorin kanssa ei muuten ollut. Osa oppilaista oli lisäksi nähnyt kuraattorin koulun käytävillä, tai he tiesivät, mistä voisivat hakea apua, jos sitä joskus tarvitsisivat.

Koulukuraattorin työ koulussa

Osalla oppilaista ei ollut ollut tutkimushetkellä henkilökohtaista kontaktia koulukuraattoriin, osa oli asioinut kuraattorin kanssa. Osa oppilaista raportoi kuraattorin auttaneen heidän kavereitaan. Kuraattori oli saattanut käydä hakemassa oppilaita luokasta luokseen tai opettaja oli ohjannut oppilaan kuraattorin luo. Jotkut oppilaat kokivat, että heidän täytyisi itse hakeutua ongelmatilanteessa kuraattorin luo. Joistakin aineista kävi esille kuraattorin antama tuki ja kannustus. Jotkut toivoivat, että kuraattorin kanssa ei olisi pakko puhua, jos oppilas ei sitä itse haluaisi. Osan mielestä olisi ollut hyvä jutella kuraattorin kanssa omista asioista.

Oppilaat kokivat, että koulukuraattori oli auttanut tai voisi auttaa heitä esimerkiksi koulukiusaamisen, koulun tai luokan yhteishengen, oppimisvaikeuksien tai jopa oppiaineiden kanssa, tai mikäli koulussa ilmenisi vain jokin ongelma. Koulukiusaamisen takia koulukuraattori oli tavannut tai voisi tavata myös kiusaajaa. Henkilökohtaisista ongelmista kuraattorista oli ollut tai voisi olla hyötyä vaikkapa kotiongelmien, kavereiden kanssa sattuvien riitojen, käytöstapojen, myöhästelyn, itsetunnon, syömishäiriön, päihdeongelmien ja masennuksen selvittelyssä. Kuraattori oli toiminut tai voisi toimia myös yhdessä oppilaan ja oppilaiden vanhempien kanssa.

Tunteet, ajatukset ja kokemukset koulukuraattorista

Osa oppilaista koki, että koulukuraattorin kanssa juttelusta ei ollut ollut heille apua tai että he eivät tutkimushetkellä tarvinneet koulukuraattorin apua. Joissakin kirjoitelmissa oppilaat myös liittivät negatiivisia ajatuksia koulukuraattoriinsa. Toisaalta jotkut oppilaat kokivat, että koulukuraattorille oli helppo puhua tai että hänen kanssaan saattoi puhua mistä asioista tahansa ja liittivät positiivisia ajatuksia koulukuraattoriinsa ja tämän persoonaan. Esille tuli myös se seikka, että koulukuraattorin suuren vaihtuvuuden vuoksi oli vaikea hahmottaa, kuinka koulukuraattori oli auttanut oppilaita koulussa.

7.2 Oppilaiden käsitys hyvästä koulun sosiaalityöstä

Aktiivinen toimija

Tutkimustulosten perusteella oli havaittavissa, että oppilaiden mielestä hyvä koulukuraattori olisi henkilö, joka järjestäisi tapaamistilanteet mahdollisimman mukaviksi. Kuraattori voisi tehdä tapaamisista viihtyisiä esimerkiksi jotain pientä purtavaa tai karkkia tarjoilemalla. Lisäksi kuraattori toimisi aktiivisesti niin yksittäisten oppilaiden asioissa kuin koko kouluyhteisön puolesta. Hyvä kuraattori auttaisi yksittäisiä oppilaita esimerkiksi koulutyössä ja oppimisvaikeuksissa, riitojen selvittelyssä, itsetunnon, tarkemmin määrittelemättömien pulmien, päihdeongelmien tai mielenterveyspulmien kanssa ja veisi tarvittaessa asioita eteenpäin. Koulukuraattori olisi aktiivisesti läsnä koulun arjessa, esimerkiksi osallistuisi välituntien valvontaan tai oppitunteihin ja auttaisi puuttumalla koulukiusaamiseen. Koulukuraattori pyrki lisäksi tutustumaan oppilaisiin henkilöko-

taisesti sekä olemaan näkyvästi esillä koulun arjessa. Hän voisi vaikkapa osallistua erilaisiin tapahtumiin tai kävellä päivittäin koulun käytävillä. Koulukuraattori edistäisi koulun ilmapiiriä ja tarttuisi tarvittaessa rivakasti toimeen. Hän voisi myös pitää päihdevalistuksia.

Aktiivisen toiminnan lisäksi esiin nousi koulukuraattorin ammattitaito. Mikäli oppilaat eivät haluaisi puhua kuraattorille, hallitsisi kuraattori sellaisia luovia ja toiminnallisia menetelmiä, joilla voitaisiin auttaa oppilaita avautumaan. Hyvällä kuraattorilla olisi myös psykologin ammattitaitoa.

Pirteä persoona

Oppilaiden mukaan hyvä koulukuraattori kuuntelisi huolellisesti, mitä oppilailla on sanottavanaan. Lisäksi hän olisi ehdottoman luotettava, tiedostaisi vaitiolovelvollisuutensa ja tekisi sen myös oppilaille selväksi. Hyvä kuraattori olisi ymmärtäväinen ja osaisi ottaa oppilaat huomioon sekä kannustaisi oppilaita. Hän osaisi antaa tilaa, milloin oppilas sitä tarvitsee, eikä pakottaisi oppilasta puhumaan vaan antaisi hänen tuoda huolensa esille omaan tahtiinsa.

Kuraattori olisi persoonallisuudenpiirteiltään sosiaalinen ja ulospäin suuntautunut. Hän olisi kiltti, iloinen, avulias, ystävällinen, rento mutta myös helposti lähestyttävä. Hyvä kuraattori olisi myös todella aidosti kiinnostunut oppilaista ja heidän huolistaan sekä tasapuolinen oppilaita kohtaan.

Sekalaiset

Hyvä koulukuraattori olisi oppilaiden mukaan lisäksi sellainen henkilö, joka osaisi työn ohella huolehtia myös omasta mukavuudestaan, esimerkiksi vetäytymällä työhuoneeseensa nautiskelemaan virvokkeita. Toisaalta hyvä koulukuraattori omaisi myös hyvän työmoraalin ja tekisi saamansa työn huolella. Koulukuraattori voisi olla myös tarkemmin määrittelemättä ”hyvä tyyppi”.

8 Eettiset näkökohdat ja luotettavuus

8.1 Eettisyys

Hyvä tutkimuskäytäntö edellyttää tutkittavien anonymiteetin ja luottamuksen säilyttämistä. Lisäksi tutkijan on tutkimusta tehdessään annettava tutkittaville riittävästi tietoa, jotta he voivat päättää tutkimukseen osallistumisesta tai osallistumatta jättämisestä ja kerrottava heille oleellisesti tutkimukseen liittyvistä riskeistä. Tietoa on annettava sitä enemmän, mitä suuremmat tutkimuksen aiheuttamat riskit tutkittavalle ovat. Tutkittavilla on myös oikeus milloin tahansa tutkimuksen aikana keskeyttää oma osallistumisensa tutkimukseen. Olennaisia ovat tutkimukseen osallistuvien tutkimushenkilöiden oikeudet ja hyvinvointi sekä niiden turvaaminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b; Tuomi & Sarajärvi 2009, 131–132.)

Tutkimuslupa on saatava sekä tutkimukseen osallistujilta että viranomaisilta, aineiston keruun on oltava eettistä ja lisäksi on pohdittava, mikä on tutkijan suhde tutkimukseen, esimerkiksi tutkijan uraa hyödyntävissä tutkimuksissa verrattuna toimintatutkimukseen. Myös tutkijan rooli tutkimusyhteisössä ja tutkimuksesta tiedottamisen suhde tieteelliseen raportointiin on huomioitava: tutkimusraportissa ei esimerkiksi saa paljastaa sellaisia tietoja, jotka vaarantaisivat tutkimuskohteelle luvatussa anonymiteetin. Tutkijan on tutkimusta raportoidessaan oltava rehellinen, läpinäkyvä, mutta samalla myös suojattava raportissaan edellä mainittua anonymiteettia (Eskola & Suoranta 1998; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.)

Edellä mainittuja kohtia pyrin huomioimaan opinnäytetyötutkimusta toteuttaessani siten, että tiedotin tutkimustilanteissa oppilaille selkeästi tutkimuksen tarkoituksista, siitä, kenen luettavaksi heidän kirjoittamansa tutkimusaineisto päätyy sekä heidän anonymiteettinsa säilyttämisestä. Muistutin myös oppilaita omasta työharjoittelujaksostani Imatran koulujen sosiaalityössä sekä siitä, että jokaisella on oikeus kirjoittaa juuri sen verran kuin itse haluaa.

Tutkimusraportissa oppilaiden anonymiteetti on pyritty turvaamaan vielä siten, että mitään yksityiskohtaisia, paljastavia lainauksia oppilaiden kirjoitelmista ei tuoda julki raportin tekstin tai mahdollisten tutkimuksen analysointia kuvaavien

kuvioiden yhteydessä. Anonymiteetin säilymistä parantaa myös koulujen ja tutkimukseen osallistuneiden luokkien pitäminen salassa. Koulujen erottelemattomuus tutkimusta raportoitaessa ehkäisee lisäksi tutkimustulosten henkilöitymistä tiettyihin koulukuraattoreihin ja heidän työhönsä. Edellä mainitut seikat ovat tärkeitä anonymiteetin kannalta erityisesti Imatran kaupungin koko huomioiden; Imatra on pieni kaupunki, jonka asukasluku on noin 28 500 asukasta (Imatran kaupunki, 31.12.2011) ja jonka alueella on vain kolme yläkoulua.

Olen tutkimuksen eettisyyttä pohtiessani kuitenkin pohtinut, oliko informointini tutkimustilanteissa kaikelta osin riittävää. Pohdin esimerkiksi sitä, oliko maininta siitä että jokainen saa kirjoittaa juuri sen verran kuin itse haluaa riittävä ilmaisu siitä, että mitään ei ole pakko kirjoittaa, jos ei halua. Olisiko minun pitänyt lisäksi mainita se, että jos joku ei halua osallistua tutkimukseen, hän voi panna kirjoitusvälineet kokonaan pois? Sain palautuksena myös tyhjiä papereita. Samoin pohdin, olisiko minun pitänyt selkeämmin mainita oppilaille mahdollisuudesta perua osallistumisensa jälkikäteen ja kuinka tämä olisi käytännössä ollut mahdollista, kun aineisto toimitettiin nimettömänä?

Kun tutkimuskohteena on lapsi (tai tässä tapauksessa nuori), on tutkijan kysyttävä itseltään, mitä lapsilta voidaan kysyä ja mitä ei? Miten lasta voi lähestyä sensitiivisissä asioissa ja mitkä asiat voivat olla haitallisia lapsille? (Helavirta 2007, 26.) Pohdin tämän valossa sitä, olisiko minun ollut tutkimustilanteissa tarpeellista informoida osallistujia vielä sellaisista tietämistäni paikoista, joihin nuori voi hakeutua juttelemaan, mikäli kirjoitelma olisi nostattanut esiin joitakin tuskallisia tai ahdistavia muistoja elämän tapahtumista tai koulukuraattorin kanssa käsitellyistä asioista. Pohdin myös mahdollista tutkimusryhmään kuuluvien oppilaiden henkilöllisyyden paljastumista kirjoitelmissa minulle oman työharjoittelukokemukseni vuoksi, mutta totesin tämän olevan epätodennäköistä, sillä harjoittelujaksostani oli kulunut jo pitkä aika. Tässä vaiheessa voin todeta anonymiteetin säilyneen kaikin puolin täydellisesti tutkimusaineistoa läpikäydessäni.

Koska tutkimuksen kohteena olivat alaikäiset nuoret, oli tutkimuksen toteutuksessa otettava huomioon myös nuorten huoltajien asema. Helavirta (2007, 25–26) määrittelee artikkelissaan Lapset, survey ja hyvinvointi, että huoltajan lupaa ei tarvita, mikäli lasta ei voida identifioida vastauksensa perusteella, mutta on

hyvän käytännön mukaista informoida huoltajia tutkimuksesta. Myös eräs tämän opinnäytetyön ohjaajista oli huoltajien informoinnin kannalla luvan pyytämisen sijaan, sillä osallistujia ei ollut tai ole mahdollista identifioida heidän tekstiensä ja tutkimusraportin perusteella. Lopulta lupa tutkimukseen saatiin myös Imatran kaupungilta, sivistystoimen alaisuuteen kuuluvalta kasvatus- ja opetuspäälliköltä tämän mukaisena. Saatekirjeessä tai -viestissä huoltajille kuitenkin varattiin selkeäsanainen mahdollisuus olla yhteydessä minuun, mikäli he eivät halunneet lastensa osallistuvan tutkimukseen. Pohdin kuitenkin sitä, kuinka varmasti saatekirjeet tavoittivat oppilaiden huoltajat ja olisiko joissain tutkimuskouluissa saatekirje tai -viesti pitänyt saattaa matkaan hieman aiemmin.

Olen henkilökohtaisesti pohtinut myös tekijänoikeudellisia seikkoja toistaessani toisen tutkijan tutkimusta toimimalla hyvin samankaltaisesti hänen kanssaan, mutta ainakaan tämänhetkisen tietämykseni mukaan tähän ei kuitenkaan lopulta liittyisi tekijänoikeudellisia rajoitteita. Pysin tutkimustani raportoidessani lisäksi antamaan tunnustuksen kyseiselle tutkimukselle ja muulle käyttämälleni lähdemateriaalille silloin, kun se on tarpeellista, ja raportoimaan myös muutoin rehellisesti ja hyviä tutkimuseettisiä periaatteita kunnioittaen.

8.2 Luotettavuus

Tutkimuksen validiteetti kattaa esimerkiksi tutkimuksen pätevyyden ja tutkimusaineistosta tehtyjen johtopäätelmien oikeellisuuden (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c). Tutkimuksen validiteetin eli luotettavuuden arvioinnissa tulisi huomioida tutkimuksen kohde ja tarkoitus, eli mitä ollaan tutkimassa ja miksi. Reliabiliteetti taas kuvaa tutkimustulosten toistettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136, 140.)

Luotettavuutta parantavia keinoja ovat tutkijan oma sitoumus tutkimukseen ja aineiston keruuseen liittyvät seikat, esimerkiksi se, miten aineiston keruu on tapahtunut menetelmänä ja tekniikkana. Luotettavuuteen liittyvät myös esimerkiksi sen erottaminen, puhutaanko tutkimuksessa todella tutkimuksen kohteesta vai sen tiedonantajista ja millä perusteella tiedonantajat ovat valikoituneet. Osa luotettavuutta on myös tutkija-kohderyhmä –suhde; miten suhde toimi, ovatko osallistajat lukeneet tulokset ennen niiden julkaisua ja onko tämä vaikuttanut lopullisiin tuloksiin jne., tutkimuksen kesto, aineiston analyysi ja se miten tulok-

siin on päädytty. Tutkija on velkaa lukijoilleen uskottavan tutkimusraportin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141.)

Tätä opinnäytetyötä analysoitaessa ja raportoitaessa on pyritty huolellisuuteen esimerkiksi siten, että tutkimuksessa käytetyt käsitteet ja nimet (tiedonantaja, tutkimuskohde jne.) on pyritty pitämään selkeinä koko tutkimusprosessin ajan. Konkreettisesti tämä on tarkoittanut esimerkiksi sen ymmärtämistä, että tutkimuksen tiedonantajat eivät ole sama asia kuin tutkimuskohde. Olen myös pyrkinyt ymmärtämään oman roolini ja lähtökohtani tutkijana sekä omien, koulun sosiaalityöstä peräisin olevien kokemusteni vaikutuksen tutkimukseen. Luotettavuutta on myös pyritty parantamaan tiedonantajien satunnaisella valinnalla sekä jatkuvalla oman työskentelyn reflektoinnilla läpi opinnäytetyön työstämisen.

Tämän opinnäytetyön tutkimustulosten eettisessä ja luotettavassa raportoinnissa on otettava huomioon edellä mainittujen näkökohtien ohella se seikka, että keskustellessani Imatran koulukuraattoreiden kanssa (2012) sain tietooni, että koulukuraattori oli tehnyt kokonaisia luokkia kattavaa työtä joissakin tutkimukseen osallistuvissa kouluissa aiempina vuosina. Työn kohteena olleet oppilaat olivat tutkimushetkellä yhdeksäsluokkalaisia ja siten siis tutkimuksen kohdeyhmän joukossa. Mikäli seikkaa ei olisi otettu huomioon tutkimusaineistoa analysoitaessa ja siitä raportoitaessa, se olisi voinut osaltaan vaikuttaa tutkimuksen validiteettiin ja vinouttaa tutkimustuloksia.

Aineiston keruun ja analysoinnin osalta on lisäksi huomioitava, että olen tehnyt tutkimuksen yksin ilman tutkijaparia, joten analyysissä tehdyt tulkinnat perustuvat yksin minun arvioihini. On myös huomioitava, että olin tutustunut Puotisen pro graduun ja sen tutkimustuloksiin jo kauan ennen oman aineistoni analysointia. Tällä saattaisi olla tiedostamatonta ohjaavaa vaikutusta oman tutkimusaineistoni aineistolähtöiseksi tarkoitettuun analyysiin, mutta olen pyrkinyt minimoimaan mahdollisia vaikutuksia sillä, etten ole ollut tekemisissä pro gradun tutkimustulosten tai muiden vastaavien materiaalien kanssa useampaan kukauteen ennen oman tutkimukseni analysointia. Aineiston tuottaneet oppilaat eivät itse ole päässeet perehtymään tutkimuksen analyysiin ja sen tuloksiin ja täten voineet vaikuttaa tutkimustuloksiin ennen julkaisua.

Relativistinen luotettavuus tarkoittaa tutkimuksen ja sen raportoinnin sisäistä yhtenäisyyttä ja johdonmukaisuutta. Tutkimuksen uskottavuus taas kuvaa sitä, kuinka tutkimustulokset kuvaavat tutkittavien tuottamia käsitteitä. (Eskola & Suoranta 1998, 212, 220–223.) Olen pyrkinyt rakenteeltaan mahdollisimman yhtenäiseen ja helposti seurattavaan analyysiin ja tutkimusraporttiin, jonka voi mieltää olevan eräs tutkimuksen relativistista luotettavuutta parantava tekijä. Uskottavuutta taas olen pyrkinyt parantamaan välttämällä liiallisten tulkintojen tekemistä analysoitavasta tutkimusaineistosta ja pohjaamalla tulkintani mahdollisimman pitkälle oppilaiden tuottamiin samankaltaisiin kielellisiin ilmaisuihin tai niiden synonyymeihin.

9 Pohdinta

9.1 Tutkimustuloksista ja aiemmista tutkimuksista

Tämän opinnäytetyötutkimuksen tavoitteena oli tutkia yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden näkemyksiä siitä, kuinka he kokivat omassa koulussaan tehtävän sosiaalityön ja kuinka he itse kehittäisivät oman koulunsa sosiaalityötä. Tutkimus toteutettiin yhteensä kolmessa eri yläkoulussa Imatralla kirjoittamalla oppilailta kirjoitelma aiheesta.

Tutkimustulosten perusteella monet oppilaat kokivat, että koulukuraattorin työ heidän koulussaan ei välttämättä *näkynyt* koulujen käytävillä, eikä kaikilla oppilailta ollut tietoa oman koulunsa koulukuraattorista. Toisaalta osa oppilaista ilmoitti tietävänsä, mistä koulukuraattorin apua voisi hakea. Osalle koulukuraattori oli lisäksi käynyt tutuksi seitsemännen luokan tutustumistapaamisten kautta.

Koulukuraattorin *työn sisältö* taas näyttäytyi tutkimukseen osallistuneille oppilaille esimerkiksi omakohtaisten kokemusten tai kaverin kokemusten kautta. Kerromansa mukaan oppilaat saattoivat ohjautua kuraattorin juttusille eri tavoin. Kuraattorista oli ollut tai arvioitiin olevan apua erilaisissa kouluun liittyvissä ongelmissa, ihmissuhdeongelmissa, mielenterveysongelmissa, kotiongelmissa sekä vanhempiin liittyvissä kysymyksissä. Osan mielestä kuraattorin kanssa ei pitäisi olla pakko puhua jos ei itse haluaisi, mutta kuraattori koettiin myös kannustavaksi. Tutkimuksessa kävi ilmi, että oppilailta olikin erilaisia *tunteita, ajatuksia*

ja kokemuksia oman koulunsa koulukuraattorista. Ainekirjoitelmista löytyi sekä negatiivisia että positiivisia ajatuksia oman koulun kuraattorista. Osa ei tarvinnut koulukuraattorin palveluja tai ollut hyötynyt niistä. Koulukuraattorin vaihtuvuus oli vaikeuttanut sen hahmottamista, miten oppilaita oli autettu.

Oppilaita pyydettiin lisäksi kirjoittamaan siitä, millaisia koulukuraattoreita he itse olisivat jos saisivat olla maailman parhaita koulukuraattoreita. Oppilaiden mukaan hyvä koulukuraattori olisi *aktiivinen toimija*, joka tekisi tapaamistilanteista miellyttäviä ja auttaisi oppilaita erilaisissa pulmatilanteissa sekä veisi asioita eteenpäin. Hän myös puuttuisi koulukiusaamiseen, osallistuisi koulun arkeen ja ilmapiiriin ja olisi näkyvä henkilö koulussa. Kuraattori voisi lisäksi yrittää tutustua oppilaisiin henkilökohtaisesti. Koulukuraattorilla tulisi myös olla ammattitaitoa saada oppilaat avautumaan. Oppilaat liittivät koulukuraattoriin myös sellaisia *piirteitä* kuin kyky kuunnella, luotettavuus, ymmärtäväisyys, kannustavuus ja tilan antaminen. Kuraattori olisi myös sosiaalinen, ulospäin suuntautunut, ystävällinen, rento, helposti lähestyttävä, aidosti kiinnostunut sekä tasapuolinen. Toisaalta hän myös hoitaisi *muut* työnsä huolella ja huolehtisi omasta mukavuudestaan.

Jälkimmäisenä oppilaille esitetyn kysymyksen taustalla oli saada vastaus toiseen tutkimuskysymykseen eli kartoittaa oppilaiden käsityksiä siitä, kuinka he kehittäisivät oman koulunsa sosiaalityötä. Oppilaille esitetty kysymys ei kuitenkaan vastaa suoraan tähän tavoitteeseen. Vastausta tähän kysymykseen voitaisiin kuitenkin lähteä pohtimaan ensimmäisen ja toisen oppilaille esitetyn kysymyksen eroista ja yhteneväisyyksistä. Oppilaat esimerkiksi toivovat ”maailman parhaan koulukuraattorin” olevan aktiivinen ja näkyvä henkilö koulussa. Olisiko oppilaiden esiin tuoma kehittämistarve siis siinä, että koulun sosiaalityö näkyisi vielä nykyistä selvemmin myös oppilaiden keskuudessa heidän kouluisaan ja koulukuraattori pyrkisi tutustumaan oppilaisiin entistä paremmin? Toinen molempien oppilaille esitettyjen kysymysten vastauksista luettavissa oleva seikka ilmeni koulukuraattorin tavassa suhtautua oppilaisiin. Oppilaat toivat esille toiveen siitä, että koulukuraattorin kanssa ei olisi pakko puhua, jos ei itse haluaisi ja myös ”maailman parhaan koulukuraattorin” kuvauksessa tuotiin esille mahdollisuus edetä rauhassa omaan tahtiin.

Jälkimmäisen oppilaille esitetyn tutkimuskysymyksen tutkimustuloksia voidaan verrata myös aiempaan aiheesta tehtyyn tutkimukseen. Puotinen (2008, ks. luku 4 ”Aiemmat tutkimukset”) jaottelee tutkimustulostensa perusteella oppilaiden omassa tutkimuksessaan kuraattorille antamat ominaisuudet neljään eri kategoriaan, jotka ovat 1) auttava läsnäolo, 2) ihannekoulukuraattori, 3) aktiivinen toimija koulussa ja 4) koulukiusaamiseen puuttuja.

Tämän tutkimuksen tulosten ja edellä mainitun Puotisen (2008) tekemän tutkimuksen tulosten välillä oli huomattavissa useita yhteneväisyyksiä. Sekä Imatralla että Pohjanmaalla tehdyissä tutkimuksissa oppilaat antoivat koulukuraattorille aktiivisen ja ammattitaitoisen, koulussa näkyvän henkilön roolin. Lisäksi oppilaat tuntuivat tunnistavan molemmissa tutkimuksissa sellaisia keskenään samankaltaisia ongelmia, joissa kuraattori voisi heitä auttaa. Molemmissa tutkimuksissa korostuivat lisäksi sellaiset piirteet kuin kuraattorin oppilaslähtöisyys, luotettavuus, rentous ja mukavuus.

Toisaalta eroavaisuuksia löytyi esimerkiksi kuraattorin kontrolliroolin ja koulukiusaamisen suhteen. Imatralla tehdyssä tutkimuksessa ei juuri korostunut Puotisen (2008) esittämä kuraattorin kontrolloiva ”saarnaaja” tai ”pomottaja” – tyyppinen rooli paria mainintaa lukuun ottamatta. Imatralaisten oppilaiden parissa tehty tutkimus ei myöskään antanut tuntumaa siitä, että koulukiusaaminen olisi tullut nostaa pohjanmaalaisessa tutkimuksessa esitettyyn erityisen merkittävään rooliin aineistoa analysoitaessa, vaikka koulukiusaaminen mainittiin myös Imatralla monessa kirjoitelmassa muiden koulukuraattorin työkohteiden ohella. Imatralla kirjoitetuissa kirjoitelmissa korostui myös toive koulukuraattorin sosiaalisuudesta ja verkostotyön osalta imatralaiset nuoret keskittyivät koulukuraattorin, oppilaan ja vanhempien yhteistyöhön, kun tarkemmat maininnat koulukuraattorin yhteistyöstä jonkun muun koulussa tai sen ulkopuolella toimivan aikuisen kanssa jäivät taas pois.

9.2 Tutkimustuloksista ja teoreettisesta viitekehystä

Teoreettiseksi viitekehyyksi tähän opinnäytetyötutkimukseen valikoitui sosiaalityötä säätelevä lainsäädäntö, eettisyys ja asiakkuus sosiaalialan työssä sekä koulun sosiaalityön lakimääräisyyttä ja sisältöjä valottava viitekehys. Puotinen (2008, 58) pohtii pro gradussaan koulun sosiaalityön resurssien riittävyyttä ja

sitä, onko koulukuraattorilla mahdollisuutta kiireellisimpien ”tulipalojen” sammuttamisen lisäksi olla todella läsnä nuorille. Myös tämän opinnäytetyön koulun sosiaalityön nykyisiä haasteita kartoittavassa viitekehyksen osassa (ks. luku 3.3 ”Koulun sosiaalityön lyhyt historia ja nykyiset haasteet”) kritisoitiin koulun sosiaalityöhön osoitettujen resurssien riittävyyttä.

Pohdinkin, kuinka Suomen kouluissa tehtävä sosiaalityö lopulta onnistuu täyttämään kansainvälisissä sopimuksissa ja Suomen laissa määriteltyjä sosiaalityön perimmäisiä tavoitteita sekä koulun sosiaalityölle erityisesti annettuja lakimääräisiä velvoitteita. Täyttyvätkö koulun sosiaalityössä esimerkiksi jo perustuslaissa määritelty oikeus riittäviin sosiaali- ja terveystalouteihin, lasten oikeuksien sopimuksessa mainittu lapsen oikeus yhtäläisiin resursseihin yhteiskunnan varoista tai suoranaisesti edes perusopetus- ja lastensuojelulaeissa oppilashuollolle annetut velvoitteet? Onko täsmälainsäädäntö (tai sen ja esimerkiksi kuraattorikohtaisten oppilaskiintiöiden puute) luvussa 2.1 ”Oikeudet ja lainsäädäntö sosiaalityön perustana” mainittu sosiaalityötä rajoittava ja jäykistävä tekijä kouluissa mahdollistajan sijaan? Pystyykö koulukuraattori työskentelemään ammattieettisesti oikein tai asiakaslähtöisesti järjestelmälähtöisyyden sijaan niukkojen resurssien puitteissa? Olisiko todellakin aiheellista määrittää esimerkiksi lakimääräinen oppilaskiintiö kuraattoria kohden kouluissa tehtävän sosiaalityön laadun takaamiseksi?

Oppilaskiintiön määrittämistä ja täten koulukuraattorin työn näkyvyyden varmistamista tukee myös omista tutkimustuloksistani löydettävä havainto. Havainnon mukaan imatralaiset nuoret kokivat ”maailman parhaan koulukuraattorin” olevan sellainen henkilö, joka olisi läsnä nuorille koulussa. Samalla nuoret kokivat oman koulunsa sosiaalityön tapahtuvan jossakin muualla kuin näkyvästi koulujen käytävillä. Tosin tässä kohden on huomioitava, että tutkimustuloksistani ei käy ilmi, miksi Imatran koulujen sosiaalityön ei koeta näkyvän koulujen käytävillä.

Toisena pohdinnan arvoisena asiana pidän sosiaalityön ideologian toteutumisen mahdollisuutta kouluissa. Historiaa ja nykyisiä haasteita käsittelevässä luvussa 3.3 pohdittiin muun muassa opettajien ja koulukuraattoreiden ammattikunnan välisiä jännitteitä. Myös oman käytännön kokemukseni mukaan koulukuraattori

on koulumaailmassa oman ammattikuntansa edustaja hieman arvomaailmaan sosiaalityön arvoista poikkeavassa toimintaympäristössä, vaikei varsinaisista jännitteistä olisikaan kyse. Kokemukseni mukaan peruskoulun päämääränä on saada oppilaat suorittamaan oppivelvollisuutensa ja myös koulun sosiaalityön ensisijaisena tavoitteena on tukea tätä päämäärää sosiaalityön keinoin. Kuinka sosiaalityön yksilölliset, itsemääräämisoikeutta ja personallisuutta tukevat päämäärät sopivat yhteen tällaisen tiukasti asetetun tavoitteen kanssa ja miten on mahdollista saavuttaa sopiva tasapaino sosiaalityön arvojen ja vallitsevan ympäristö arvojen välillä? Toisaalta tähän tutkimukseen osallistuneet oppilaat eivät pääsääntöisesti kokeneet koulun sosiaalityötä päämäärää kohti tasapäistäväksi, ahdistavaksi tai tungettelevaksi paria koulukuraattorin liiallista puuttumista kritisoivaa kommenttia lukuun ottamatta.

Teoreettisessa viitekehyksessä pohdittiin lisäksi asiakkuutta sosiaalityössä. Asiakkuutta kartoitettiin Juhilan (2006) neljän eri asiakas-työntekijäsuhteen kautta (ks. luku 2.2 ”Eettisyys ja asiakkaan asema sosiaalityössä”). Nämä suhteet olivat 1) kontrolli- ja liittämissuhde 2) vuorovaikutussuhde ja 4) vuorovaikutuksessa rakentuva suhde. Toisaalta asiakkuutta pohdittiin myös Kananon (2010) elementtien kautta, joita olivat sosiaalinen kokemus, työväline muutoksen aikaansaamisessa, luottamus, tuki ja kontrolli ja työntekijöiden vaihtuvuus.

Tässä tutkimuksessa oppilaiden mielikuva läsnä olevasta, aktiivisesta ihannekuraattorista vaikuttaisi nojaavan erityisesti sosiaalityön kumppanuus- ja hoivasuhteisiin perustuvaan *oppilaslähtöiseen* sosiaalityöhön. Mainitussa kumppanuus- hoivasuhteeseen perustuvassa asiakassuhteessa ihannekuraattori kohtaisi oppilaan toisaalta tasavertaisena, antaen oppilaalle esimerkiksi hänen tarvitsemansa tilan ja ottaen hänet asiassa vakavasti, mutta toisaalta hän osaisi myös hoitaa oppilaiden ongelmia ja auttaa heitä. Järjestelmälähtöisestä kontrolli- ja liittämissuhteeseen liittyvästä oppilaiden kontrollista oli löydettävissä vain pari oppilaiden tuottamaa kriittissävyistä kommenttia, ja vuorovaikutussuhteeseen viittaavia elementtejä oppilaiden kirjoitelmista ei juuri löytynyt. Myös Kananon (2010) sosiaalisen kokemuksen ja luottamuksen elementit tulivat esille ihannekuraattorin kuvauksessa, ja kuraattoria toivottiin selvästi ”työvälineeksi” muutoksen aikaansaamisessa esimerkiksi oppilaiden välisissä kiusaamistilanteissa ja monissa muissa koulun ja oppilaiden arjen ongelmissa. Nykyistä Imat-

ran kouluissa tehtävää sosiaalityötä käsitelleessä mielipiteessä mainittiin myös työntekijän vaihtuvuus, joka voi Kananojan (2010) mukaan vaikuttaa asiakassuhteeseen.

Imatralaisten oppilaiden toiveet koulun sosiaalityötä ja ihannekuraattoria kohtaan tuntuivat lisäksi noudattelevan monia sosiaalityössä yleisesti tunnettuja ammattieettisiä periaatteita (luku 2.2, Eettisyys ja asiakkaan asema sosiaalityössä). Jo edellä mainittu luottamus nousi tärkeäksi ihannekuraattorin ominaisuudeksi, samoin oppilaiden aito kuunteleminen ja heidän ehdoillaan eteneminen. Lisäksi koulukuraattorista välittyi oppilaiden kirjoitelmista välittävän aikuisen kuva, aikuisen, joka pitäisi huolta heikommassa asemassa olevasta, esimerkiksi kiusatusta oppilaasta, mutta huomioisi myös muun kouluyhteisön. Näiden toiveiden taustalla olevista periaatteista monet ovat löydettävissä sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n (2010, 12–25) listauksesta sosiaalityön ammattieettisistä periaatteista.

9.3 Opinnäytetyötutkimuksesta ja tutkimusprosessista

Opinnäytetyötutkimuksen ja raportin työstäminen on ollut minulle kaiken kaikkiaan erittäin opettavainen kokemus. Kokemukseni on, että oma tietouteni kouluissa ja nuorten parissa tehtävästä sosiaalityöstä on laajentunut huomattavasti sekä opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen että tutkimuksen työstämisen myötä. Olen myös saanut uudenlaisia näkökulmia nuorten kanssa tehtävään sosiaalityöhön ja sosiaalityön asiakkuuden ja eettisyyden periaatteisiin yleensä.

Olen itse tehnyt pitkän, 10 viikkoa kestäneen työharjoittelujakson Imatran koulujen sosiaalityössä vuosien 2011 ja 2012 vaihteessa. Työharjoittelujaksoni aikana sain nähdä ja harjoitella Imatran kouluissa tehtävän sosiaalityön monia eri puolia iloineen ja suruineen sekä erilaisine painopisteineen. Puolueettomana tutkijana palaaminen samaan kouluyhteisöön ei ole ollut helppoa, ja opinnäytetyöprosessin ajan olenkin joutunut jatkuvasti refleктоimaan omia ennakkokäsityksiäni, mielipiteitäni ja puolueettomuuttani tässä tutkimuksessa erityisesti työharjoitteluhistoriani huomioiden, kuten jo luotettavuutta käsittelevässä luvussa (luku 8.2) pohdittiinkin.

Vaikka tutkimuksen perusteena tulisi olla puolueettomuus ja itsekkin olen pyrkinyt tähän, on mahdollista että omat kokemukseni Imatran koulujen sosiaalityössä ovat hieman vaikuttaneet joidenkin näkökulmien valintaan tai painotuksiin esimerkiksi tutkimusaineistoa analysoidessani tai teoreettista viitekehystä valitessani. Tällä voi olla vaikutusta luvussa 8 mainittuun tutkimuksen luotettavuuteen. Monelta osin samankaltaiset tulokset aiemman aiheesta tehdyn tutkimuksen (Puotinen 2008) kanssa kuitenkin viittanevat tutkimustulosten pysyvyyteen ajasta ja paikasta riippumatta.

Pohdin lisäksi tulosten raportoinnin laajuutta suhteessa muuhun tässä opinnäytetyössä raportoituun materiaaliin. Useamman kymmenen sivun mittaisesta tutkimusraportista tutkimustulosten osuus kattaa vain muutaman sivun ja tulosten raportointi on varsin ympärilyöreätä. Olisiko toisaalta ollut tarpeellisempaa raportoida tutkimustuloksista laajemmin?

Tutkimustulosten suppeuteen ja pintapuoliseen raportointiin vaikuttavat tässä tutkimuksessa tutkimuksen tulokulma ja tutkimusaineiston tuottaneiden oppilaiden anonymiteettiin liittyvät seikat. Tulokulmaksi valittiin tiedon kerääminen usealta tiedonantajalta (n=52) kirjoitelmaa apuna käyttäen. Oppilaiden raportoidut kokemukset ja mielipiteet pysyttelivät varsin yleisellä tasolla, eivätkä oppilaat juuri tuottaneet esimerkiksi erittäin kuvailevia ja yksityiskohtaisia kokemuksia koulukuraattorin luona asioinnista omissa asioissaan. Toisaalta tutkimuskohteen anonymiteetin turvaaminen Imatran kokoisessa pikkukaupungissa olisi kuitenkin vaatinut sen, etten olisi voinut paljastaa kovin yksityiskohtaisia oppilaiden kokemuksia raportissani, vaikka olisin sellaisia saanutkin.

Viimeisenä seikkana pohdin tutkimuksen analyysia kuvaavien kuvioiden ja niissä ilmaistujen alkuperäisilmaisujen julkaisemisen eettisyyttä. Oppilaille annetun lupauksen mukaisesti kenenkään yksityiskohtaisia kokemuksia tai kertomuksia ei ole tarkoitus julkaista, mistä syystä tutkimustyöraportissa ei myöskään ole paljastavia lainauksia oppilaiden kirjoitelmista. Olen kuitenkin tullut siihen tulokseen, että tutkimuksen analyysikuvion julkaiseminen on riittävän eettistä ja täyttää oppilaille annetun lupauksen, mikäli julkaisut eivät ole laajempaa tarinallista kokonaisuutta tai identifioivasti henkilökohtaisia kuvauksia paljastavia. Tästä syystä kuviossa julkaistut alkuperäisilmaukset ovat usein vain muutaman ydin-

sanan mittaisia ilmauksia, jotka on mahdollisesti poimittu osasta lausetta tai analyysikuviossa alkuperäisilmaisuina käytettyjen tekstikatkelmien välistä on päätetty sanoja pois. Anonymiteettisyydestä alkuperäisilmauksien yhteydessä ei myöskään ilmoiteta ilmaisun kirjoittaneen oppilaan koodia tai sitä, onko alkuperäisilmauksissa käytetty useampia lainauksia samalta oppilaalta.

Tämän opinnäytetyötutkimuksen tuloksena on saatu yleinen katsaus siitä, millaisena Imatran koulujen yhdeksäsluokkalaiset oppilaat kokivat kouluissaan tehtävän sosiaalityön lukuvuonna 2012–2013 ja millaisia koulukuraattoreita tai koulun sosiaalityöntekijöitä he itse olisivat olleet jos saisivat olla ”maailman parhaita koulukuraattoreita”. Tutkimus on merkityksellinen lainsäädäntöuudistusten ja Imatran koulujen sosiaalityössä tapahtuneiden muutosten vuoksi, ja uskon tutkimustulosten tuottavan hyödyllisiä vihjeitä antavaa tietoa Imatran kaupungille, Imatran kouluissa työskenteleville koulukuraattoreille sekä koulun sosiaalityön tutkimukselle yleensä. Jatkotutkimusaiheeksi esitän tarkempaa tutkimusta Imatran koulujen sosiaalityön palveluita käyttäneiden oppilaiden empiirisistä kokemuksista.

Lähteet:

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Gråsten-Salonen, H. & Mehtiö, M. 2010. Koulun sosiaalityö. Teoksessa Kananoja, A, Lähteinen, P & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 2. uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma oy, 286–301.

Helavirta, S. 2007. Lapset, survey ja hyvinvointi. Metodologisia haasteita. Janus 15(1), 19–34.

Imatran kaupunki. Imatra lyhyesti. <http://kanava.etelakarjala.fi/Kiinteasivu.asp?KiinteasivuID=5902&NakymaID=216>. Luettu 24.6.2013.

Juhila, K. 2006 Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino

Kananoja, A. 2010. Sosiaalityön asiakastyön menetelmät ja työorientaatiot. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, P. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 2. uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma oy, 119–160.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lähteinen, M. 2010. Valtiollisen sosiaalipolitiikan perusrakenteet. Teoksessa Kananoja, A, Lähteinen, P & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 2. uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma oy, 40–80.

Narikka, J. 2006. Sosiaalipalvelut ja toimeentulotuki. Teoksessa Narikka, J. (toim.) Sosiaali- ja terveystalouden lainsäädäntö käytännössä. Helsinki: Tietosanoma oy, 243.

Peruskoulun koulukuraattori Imatralla. Esitevihko. Imatra.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf. Luettu 24.6.2013.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Perustuslaki 11.6.1999/731.

Pohjola, A. 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, M & Pohjola, A. (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 19–74.

Psykososiaalinen oppilashuolto Imatralla, 2011. Esite. Imatra.

Puotinen, S. 2008. ”JOS OLISIN KOULUKURAATTORI...” Yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä koulun sosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön maisteriohjelma. Pro gradu -tutkielma.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18389/URN_NBN_fi_jyu-200805071440.pdf?sequence=1. Luettu 24.6.2013.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. 5.2. Grounded Theory. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_2.html. Luettu 24.6.2013.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. 3.1.2. Hyvä tutkimuskäytäntö. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html. Luettu 24.6.2013.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. 3.3.1 Validiteetti. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_1.html. Luettu 24.6.2013.

Saarenpää, A. 2010. Kansalainen, yksilö oikeudellisesti kaiken keskipisteenä. Teoksessa Laitinen, M & Pohjola, A. (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 75–137.

Sipilä-Lähdekorpi, P. 2004. ”Hirveesti tekijänsä näköistä” Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Akateeminen väitöskirja.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2010. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki. 4. painos.

Sosiaaliportti 2012. Lastensuojelun käsikirja. Oppilashuolto ja koulun sosiaalityö ehkäisevänä lastensuojeluna. Terveys ja hyvinvoinnin laitos. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva_lastensuojelu/toimintamuotoja/oppilashuolto_ja_koulun_sosiaalityo/. Luettu 24.6.2013.

Stakes 2006. Tällä lailla sosiaaliturvaa. Sosiaaliturvan saamisedellytyksistä ja –takeista. Hyvinvointivaltion rajat –hankkeen julkaisu. Helsinki: Stakes 2006. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77035/M228-VERKKO.pdf?sequence=1>. Luettu 19.7.2013.

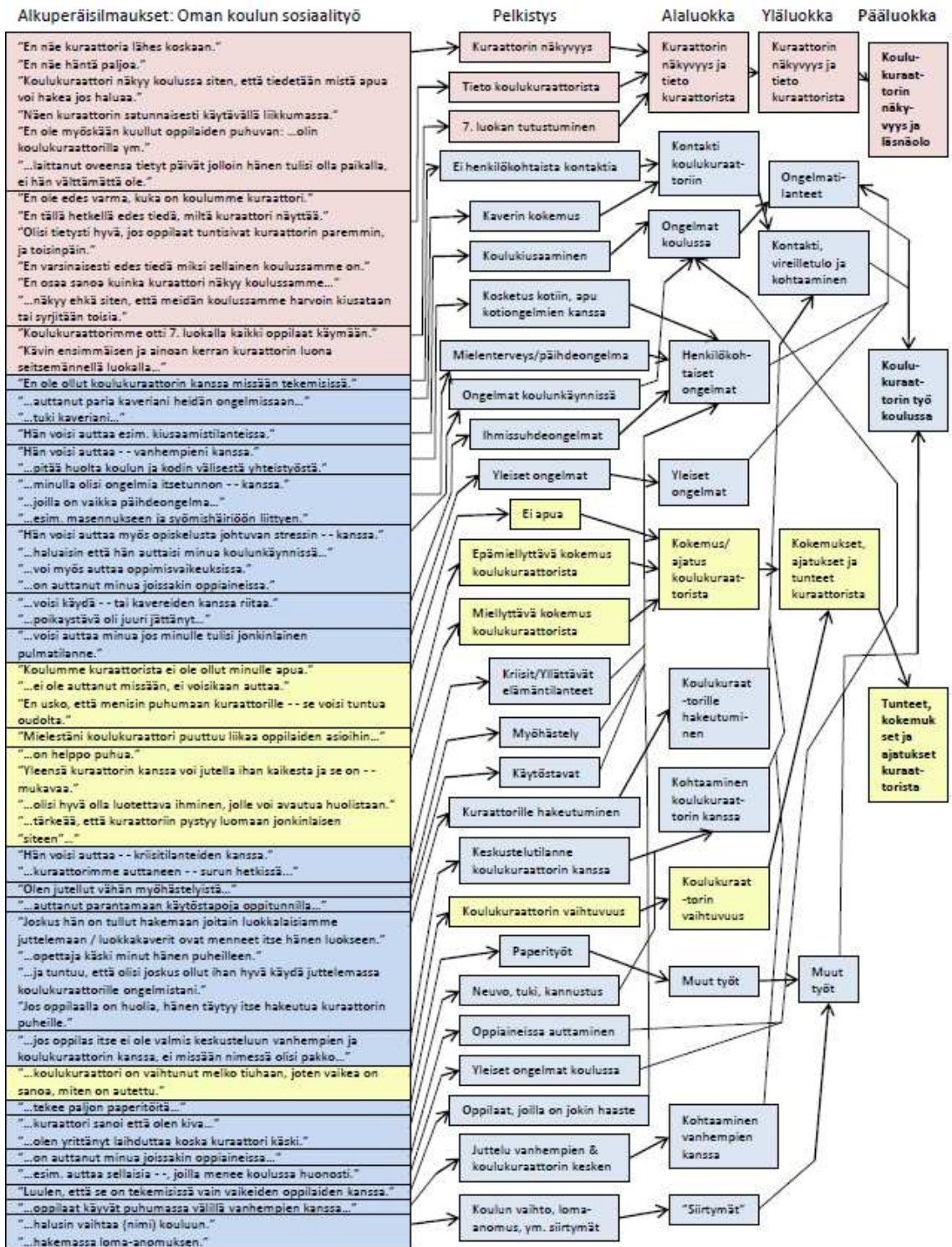
Suikkanen, H. 2013. Tiedonanto. Imatra.

Terveyshuoltolaki 30.12.2010/1326.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

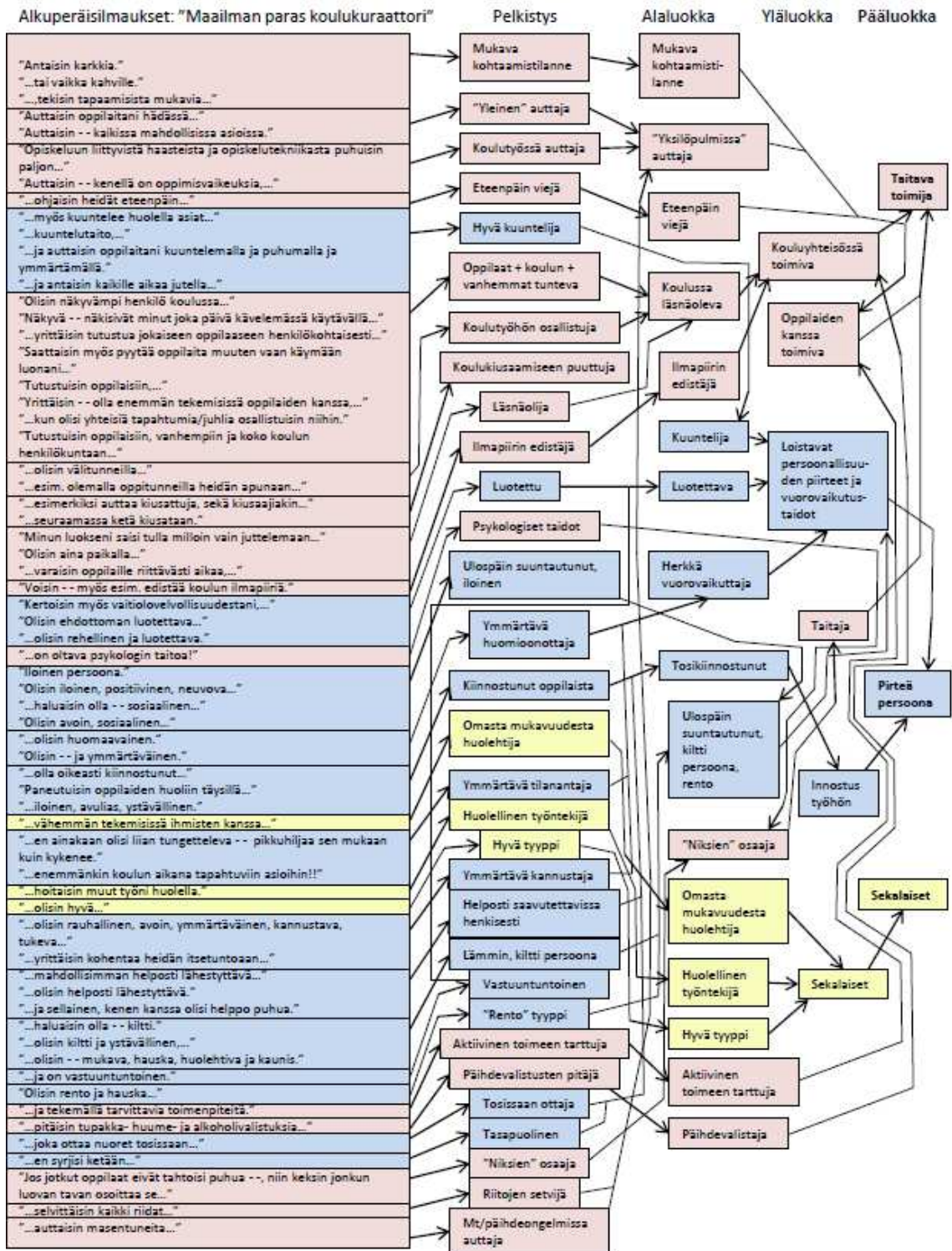
Wallin, A. 2011. Sosiaalityö koulussa. Avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosavon Oy

Kuvio 1. Oman koulun sosiaalityö

Liite 2:

Kuvio 2. Maailman paras koulukuraattori

Liite 3

Saatekirje (viesti) vanhemmille ainekirjoituksesta

Saimaan
ammattikorkeakoulu

Hyvä 9. luokkalaisen vanhempi

Olen sosionomiopiskelija Saimaan ammattikorkeakoulusta, ja teen opinnäyte-työnäni tutkimusta peruskouluoppilaiden kokemuksista ja mielikuvista koulukuraattorin palveluihin liittyen. Tutkimus toteutetaan kevään 2013 aikana Imatralla, ja tutkimukseen osallistuu oppilaita Imatrankosken, Mansikkalan sekä Vuoksenniskan 9. luokka-asteilta.

Tutkimuksen tarkoituksena on kerryttää tietoa Imatran koulukuraattorien toiminnasta, oppilaiden kokemuksista koulukuraattoripalveluihin liittyen ja heidän käsityksistään sen suhteen, millainen on hyvä koulukuraattori. Tutkimustulokset ovat tarvittaessa Imatran kaupungin ja koulukuraattoreiden hyödynnettävissä heidän omassa työssään.

Käytännössä tutkimus toteutetaan siten, että oppilaat kirjoittavat koulupäivän aikana kirjoitelman, jossa heitä pyydetään kuvaan edellä mainittuja asioita. Kirjoitelmat toimitetaan nimettöminä. Tällä pyritään turvaamaan tutkimukseen osallistuvien oppilaiden anonymiteetti. Kirjoitelmat tai niissä esiin tulleet yksityiskohdat eivät päädy kenenkään muun (esimerkiksi kouluhenkilökunnan) käyttöön, ja kirjoitelmat tuhotaan tutkimuksen päätyttyä. Myöskään tutkimuksen tuloksissa ei julkaista niin yksityiskohtaisia tapauskertomuksia, että yksittäinen oppilas voitaisiin tunnistaa tutkimustulosten perusteella.

Mikäli Teillä on kysyttävää tai **ette halua, että lapsenne osallistuu tutkimukseen**, pyydän Teitä ystävällisesti olemaan yhteydessä minuun.

Ystävällisin terveisin,
Janita Kuningas

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma

janita.kuningas@student.saimia.fi

Tutkimuksen yhteyshenkilönä toimii lisäksi Vuoksenniskan alueen koulukuraattori Hanna Suikkanen.

Hanna Suikkanen
puh. 020 617 5522

Kuvaus koulukuraattorin työstä oppilaille

Koulukuraattori. Mikä se on...?

Koulukuraattori on nuoren työntekijä, jonka työnä on auttaa oppilaita, opettajia, vanhempia ja koko kouluyhteisöä (oppilaita ja koulun henkilökuntaa) erilaisissa opiskeluun liittyvän elämän haasteissa ja pulmatilanteissa. Koulukuraattorin työhön voivat kuulua esimerkiksi yksittäisten oppilaiden tapaminen ja tukeminen sekä yhteistyö vanhempien, opettajien tai muiden nuorten elämään vaikuttavien aikuisten kanssa. Joskus koulukuraattori voi myös esimerkiksi haastatella koko vuosiluokan oppilaat oppiakseen tuntemaan heidät paremmin. Lisäksi koulukuraattori osallistuu oppilashuoltoryhmän tapamisiin. Oppilashuoltoryhmä on koulun työntekijöiden (esimerkiksi rehtori, luokanvalvoja, erityisopettaja, kouluterveydenhoitaja) muodostama yhteistyöryhmä, jonka tarkoituksena on löytää tukea tarvitseville oppilaille tukkeinoja yhdessä ja kehittää yleensä kouluyhteisön hyvinvointia.

Millainen mahtaa olla sinun koulusi koulukuraattori..?